

ขบวนการประชาสังคม : ชุมชนปะอาว

9.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนปะอาว ตั้งอยู่ที่ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากตัวอำเภอเมือง เป็นระยะทาง 23 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3, 4, 5, และ 6

ชุมชนปะอาว มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ไม่มีใครบันทึกไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่เล่าเป็นตำนานสืบ ๆ กันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตาทวด ประชาชนชุมชนปะอาว มีเชื้อชาติและสัญชาติเดิมเป็นลาวแท้ ๆ (ลาวเวียงจันทน์) สมัยนั้น ที่นครเวียงจันทน์อันเป็นเมืองหลวงของประเทศลาวได้เกิดกบฏขึ้นกลางเมือง มีทหารกองทัพกลุ่มหนึ่งพากันอพยพหนีข้ามลำน้ำโขงมาฝั่งไทยโดยตั้งถิ่นอาศัยอยู่ที่หนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ผู้นำกองทัพของชนกลุ่มนี้มี 2 คน เรียกชื่อกันว่า “พระวอ พระตา” แต่ก็ยังมีกองทัพข้าศึกติดตามมา พระตาจึงถูกข้าศึกฆ่าตายที่หนองบัวลำภู คงเหลือแต่พระวอพาไพร่พลอพยพเลาะเลียบฝั่งโขงลงมา และพากันข้ามกลับไปประเทศลาวอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ยังถูกรุกรานทางการเมือง จึงพากันหนีข้ามมาฝั่งไทยอีก เลาะเลียบฝั่งโขงลงมาถึงดอนมดแดงหรือดอนมูลฝั่งแม่น้ำมูล พระวอพร้อมครอบครัวของพระตา และหมู่พสกนิกร จึงพากันตั้งหลักปักฐาน เป็นเมืองอุบลจนทุกวันนี้ ท่านขุนน้อยขุนใหญ่และไพร่พล ต่างแยกย้ายหาทำเลที่เหมาะสม ตั้งเป็นหมู่บ้านตามความพอใจ

ในบรรดาขุนนางเหล่านี้ มีพี่ชายน้องชาย 2 คน พาหมู่ญาติมาถึงทำเลที่เหมาะสม คือทางด้านทิศเหนือ มีหนองบัวใหญ่ ทิศใต้มีหนองบึง ทิศตะวันตกมีหนองบัวน้อย จึงพากันตั้งหมู่บ้านขึ้นเป็น “บ้านปะอาว” จนถึงทุกวันนี้ ส่วนผู้เป็นพี่ชาย ได้พาเอาญาติอีกกลุ่มหนึ่ง อพยพขึ้นไปทางทิศเหนือ พบที่เหมาะสม จึงได้ตั้งหมู่บ้านขึ้น เป็นบ้านโพนเมือง ต.หนองเหล่า อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี คำว่า “ปะอาว” เพี้ยนมาจากคำว่า “ป่าอาว” และคำว่า “ป่า” หมายถึง ละว้า ทั้งไว้ ส่วนคำว่า “อาว” หมายถึง “อา” และคำว่า “อา” หมายถึงกลุ่มญาติทางผู้พี่ เรียกญาติทางผู้น้อง ความหมายในที่นี่ คำว่า “ปะอาว” คือ ผู้พี่ชายละทิ้งผู้น้องชาย

¹ “หนึ่งเดียวในเมืองไทย เครื่องทองเหลืองโบราณ บ้านปะอาว,” เอกสารเผยแพร่สนับสนุนโดยกองทุนเพื่อชุมชน (SIF).

ทั้งบ้านปะอวและบ้านโพนเมือง จึงมีความผูกพันนับถือกันเป็นบ้านพี่น้องมาจนถึงทุกวันนี้ ภูมิประเทศที่ตั้งหมู่บ้าน มีลักษณะที่คล้ายกัน มีวัด 2 วัด เหมือนกัน และชื่อวัดเรียกปะอวได้ วัดบูรพาปะอวเหนือ เหมือนกัน มีหนองบึงเหมือนกัน

ชุมชนปะอว เดิมขึ้นอยู่กับ ต.หนองซอน มาตั้งเป็นตำบลปะอวเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2538 มีสภาพความเป็นอยู่ตามช่วงระยะเวลา คือ

ยุคสังคมผสมผสาน พ.ศ. 2462 – 2500 นอกจากการเกษตรแล้ว มีการค้าขายภายในและภายนอกหมู่บ้าน การค้าขายทางเกวียน ด้วยการนำเกลือสินเธาว์บรรทุกเกวียนเป็นกองคาราวาน นำไปแลกข้าวฝั่งอำเภวารินชำราบ เมื่อแลกข้าวข้าวได้ นำไปขายให้โรงสี การค้าเงินค้ำทอง การค้าขายผลผลิตหัตถกรรมหล่อทองเหลือง

ในช่วง พ.ศ. 2516 - 2517 มีการค้าขายทองคำ ค่าของเก่า สร้อย แหวน เงินเหรียญของ ร.5 เงินตราข้าง และเงินสมัยก่อน เงินเฟื้อง โดยซื้อมาจากที่อื่น พอขึ้นราคา จะขายต่อในราคาดี จึงมีเงินคนละห้าหกเจ็ดหมื่น ฝากธนาคารไว้ ทำให้ปะอวมีพื้นฐานทางด้านเงินมีทอง

9.2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ชุมชนปะอว อยู่ที่ ต. ปะอว อ.เมือง จ.อุบลราชธานี มีที่ตั้ง ดังนี้

ทิศเหนือ ติด ต.หนองเหล่า, ต.โพนแพง, ต.หนองไข่นก อ.ม่วงสามสิบ

จ.อุบลราชธานี

ทิศใต้ ติด ต.หนองซอน อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

ทิศตะวันออก ติด ต.ชีเหล็ก อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

ทิศตะวันตก ติด ต.ก่อแก้ว อ.เขื่อนใน จ.อุบลราชธานี

ตำบลปะอว อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมือง ซึ่งประกอบด้วย 7 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านท่าโคม หมู่ที่ 2 บ้านท่าโคม หมู่ที่ 3 บ้านปะอว หมู่ที่ 4 บ้านปะอว หมู่ที่ 5 บ้านปะอว หมู่ที่ 6 บ้านปะอว หมู่ที่ 7 บ้านสร้างหมากแข้ง จำนวนประชากรทั้งหมด 5,191 คน จะเห็นได้ว่า ชุมชนปะอว แบ่งพื้นที่ปกครองเป็น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 3, 4, 5 และหมู่ 6 โดยที่หมู่ 6 มีประชากรมากที่สุด รองลงมา หมู่ 5 หมู่ 3 และ หมู่ 4 มีสภาพเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันมากนัก

ภาพที่ 9.1

ชุมชนปะอาว มีโรงเรียนประถมศึกษาตั้งเมื่อปี พ.ศ.2461 โดยนักเรียนอาศัยเรียนอยู่ที่ วัดเรียบปะอาวใต้ มีพระภิกษุคำบึงแก้ว เจ้าอาวาสเป็นครูใหญ่ ปี พ.ศ.2478 จึงมีอาคารเรียนเป็นเอกเทศตั้งอยู่ในโรงเรียนชุมชนปะอาวในปัจจุบัน

ชุมชนปะอาวมีวัด 2 วัด คือวัดบูรพาปะอาวเหนือ วัดเรียบปะอาวใต้ และมีสำนักสงฆ์ วัดป่าโลกุตตรภูมิ

9.3 โครงสร้าง (structure)

9.3.1 ผู้นำ - แกนนำ - สมาชิก

1) นายสุทัศน์ ทองลั่น

นายสุทัศน์ ทองลั่น (ทองลั่น เป็นนามสกุลใหญ่สืบทอดกันมา เช่นเดียวกับ นามสกุลแนวจำปา นามสกุล กิ่งเพชร นามสกุล ศุภษร ในชุมชนปะอาว) เป็นคนชุมชนปะอาวโดยกำเนิด ในช่วงวัยหนุ่ม เคยทำงานขับรถยนต์รับจ้างที่กรุงเทพฯ แต่งงานกับนางอุบล ณ อุบล (มารดานางอุบล คือ หม่อมมรุณ ณ อุบล สืบเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองอุบล ในอดีต) มีบุตรธิดา 3 คน เสียชีวิตไปแล้ว 1 คน นายสุทัศน์เพิ่งจบการศึกษาปริญญาตรีรัฐศาสตรศาสดร ภายหลังเกษียณไม่นาน ที่สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี อดีตเคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนันคนแรกของตำบลปะอาว ในราวปี พ.ศ. 2539 เมื่อตำบลปะอาวแยกออกมาจากตำบลหนองซอน ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และยังคงดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ของชุมชนปะอาวอีกหลายตำแหน่ง อาทิ ประธานกองทุนเงินล้านตำบล เป็นกรรมการระดับอำเภอ และระดับจังหวัด มีผลงานมากมาย ในสมัยเป็นกำนัน เคยทำให้ชุมชนปะอาวได้รับรางวัลหลายรางวัล เช่น โล่แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ดีเด่นของจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. 2540 โล่หมู่บ้านหัตถกรรมดีเด่นของมูลนิธิหม่อมงามจิตร์ และยังมีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทองเหลือง ป่าชุมชนที่ได้รับโล่ด้วย

ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2547) นายสุทัศน์เป็นประธานเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อนายสุทัศน์พ้นจากตำแหน่งกำนัน และไม่ได้รับเลือกตั้งใน อบต. ยังคงทำงานให้ชุมชน โดยนำเสนอโครงการของงบประมาณจากองค์กรเอกชน เช่น กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) (Social Investment Fund - SIF) มาจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ติดต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้ช่วยประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้คนมาเที่ยวและซื้อผ้าไหมที่ชุมชนปะอาว เทียวงานบุญบั้งไฟ สำนักงานพลังงานแห่งชาติ มาสร้างฝายน้ำขนาดใหญ่ และทำงานพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน

ประสานเครือข่ายทำ ป่าชุมชน กลุ่มน้ำ กลุ่มทองเหลือง กลุ่มสี่ข้าว สมัยที่เป็นประธานสหกรณ์ผ้าไหม ได้ขอเงินจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ มาได้ 1,900,000 บาท ต่อเติมอาคารที่ทำการสหกรณ์อีก 2 แล่นกว่าบาท โดยอาศัยคนที่รู้จักติดต่อผ่านสมาชิกวุฒิสภา และอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ มาให้ความช่วยเหลือ โดยเห็นว่า หากทำไปตามขั้นตอนราชการโดยปกติ มักไม่ได้ผลตามที่ต้องการ

แนวคิดของนายสุทัศน์ คือ ต้องการงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน เพราะถือว่าพอมียุติแล้ว จะรวยคงไม่รวย (ครอบครัวของนายสุทัศน์ เมื่อพิจารณาจากมรดกที่ดินของภรรยา ถือว่ามีฐานะในระดับดีมากของชุมชนปะอ่าว) แต่อยากทำงานเพื่อลูกหลาน นายสุทัศน์ได้เล่าถึงความฝันที่เป็นจริงของตนเอง ที่ได้ผลักดันตนเองมาจนถึงจุดนี้ในทุกวันนี้ ว่า

“เริ่มตั้งแต่ผมเรียนจบชั้น ป.4 ของโรงเรียนบ้านปะอ่าว อายุของผม 10 ปี ผมได้ฝันไว้ว่าในอนาคตของผมต้องเป็นผู้นำในสังคมของชุมชน ต้องหาทางเรียนหนังสือให้มีความรู้สูง ๆ แม้ว่าผมจะไม่มีทุนจากพ่อแม่ส่งให้เรียน หลังจากเรียนจบชั้น ป.4 เมื่อผมอายุได้ 17 ปี ผมก็ได้เดินทางเข้าไปทำงานทำในกรุงเทพฯ เพื่อสร้างอนาคต ผมฝันไว้ว่าอยากทำงานเป็นช่างกลึง ผมก็ได้เข้าฝึกงานในโรงกลึง 8 ปี ในช่วงที่ทำงานอยู่ที่โรงกลึง ผมฝันไว้ว่าอยากเรียนหนังสือ ผมจึงได้ไปสมัครเรียนโรงเรียนผู้ใหญ่ เรียนกวดวิชาจนจบชั้น ป.7 และเรียนต่อ ม.ศ.3 แต่ไม่จบ ผมยังฝันไว้ว่า สักวันหนึ่ง ถ้ามีโอกาสผมต้องหาทางเรียนอีกให้จนได้ หลังจากนั้น เมื่อผมอยู่กับครอบครัว ผมก็ฝันอยากเป็นผู้นำชุมชนเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่แล้วความฝันของผมก็เป็นจริงอีกครั้ง เมื่อปี 2529 ผมได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11 ของบ้านปะอ่าว ต.หนองซอน อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ในระหว่างที่ผมเป็นผู้ใหญ่บ้านนี้ ผมยังไม่ลืมความฝันที่ฝันไว้ว่าต้องเรียนหนังสือให้จบ ม.6 ดังนั้น ผมจึงหาเวลาไปสมัครเรียนที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อำเภอเมืองอุบลราชธานี จนจบชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 เมื่อปี 2538 ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านนี้ ผมยังฝันอยากเป็นกำนันเป็นผู้นำในตำบลอีก ในที่สุดเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2538 ทางกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศให้บ้านปะอ่าวเป็นตำบลปะอ่าว โดยแยกออกจากตำบลหนองซอน ความฝันของผมเป็นความจริงอีกครั้ง เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2539 ผมได้รับเลือกให้เป็นกำนันคนแรกของตำบลปะอ่าว จากนั้น ความฝันของผมยังไม่สิ้นสุด เมื่อเป็นกำนันแล้ว ก็ฝันอยากมีความรู้ถึงขั้นระดับปริญญาตรี ผมจึงได้ไปสมัครสอบเข้าเรียนที่สถาบันราชภัฏอุบลราชธานีในปี 2540 ในคณะศิลปศาสตร์ เอกวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จนจบปริญญาตรีในปี 2543 ตามที่ผมได้ฝันเอาไว้ นอกนั้นในฐานะการเป็นผู้นำของครอบครัว ผมฝันเอาไว้ว่า ถ้ามีบุตรธิดาจะส่งให้เรียนจบปริญญาทุกคนแล้วผมก็มีบุตรธิดา 2 คน และผมก็ได้ส่งให้ธิดาคนโตเรียนจบปริญญาสาขานิติศาสตร์ และบุตรคนเล็กเรียนจบโรงเรียนนายสิบทหารบก รับราชการเป็นทหารบก

ถึงขณะนี้ ในฐานะที่ผมเป็นผู้นำของชุมชน จึงมีความฝันเอาไว้ว่า จะเป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง นำพาชุมชนของตำบลปะอาว ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง อนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม เป็นที่ท่องเที่ยว เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในด้านการทอผ้าไหม-ผ้าฝ้าย การทำเครื่องทองเหลือง พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ป่าชุมชน เป็นที่ท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานี”

ในการทำงาน นายสุทัศน์ ทองล้วน ถือได้ว่า เป็นนักล่าโครงการ คือ ทำทุกวิถีทาง เพื่อให้ได้โครงการเข้ามาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน นายสุทัศน์ เล่าถึงการใช้เทคนิคหาโครงการ ว่า

“ในการทำโครงการขอรับการสนับสนุน ก่อนอื่น ต้องศึกษาดูระเบียบว่าโครงการของเรา จะเข้าระเบียบของเขาไหม บางที่ไม่เข้าใจก็ไปหาครู เขาแนะนำ เขาเขียนบ้าง เขาเขียนในนามโรงเรียน ผมเขียนในนามชุมชน อย่างงานสิ่งแวดล้อม เคยไปอบรม ตอนนั้นไปในนามของป่าชุมชน ก็เลยต่อเนื่องได้รู้จักคนนั้นคนนี้ โครงการต่อเนื่องกัน ตอนแรกเมื่อไปรับการอบรมก็จะรู้ว่าที่ไหนมีโครงการให้งบประมาณ คือ การที่เราไปอบรม คนที่มาอบรมก็จะมาจากกลุ่ม ต่าง ๆ อย่างกลุ่มของนายแพทย์วันดีร์ พัทธวีระ (สมาชิกวุฒิสภา) ก็เคยไปรับการอบรมที่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี รู้จักกันมีอะไรก็คุยกัน คุยกันแล้วเขาก็ว่า เออ อันนี้มีโครงการ เขียนไปซี ก็ถ่ายเอกสารระเบียบมาทำลองนำเสนอไป บางที่มันก็ได้งบประมาณมาทำงาน

ในการเสนอโครงการ โดยมากผู้เสนอจะต้องมีการมีคณะกรรมการ มีโครงสร้าง อย่างน้อยเกิดขึ้นมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี เป็นระเบียบ ดังนั้น พอมีการประชุมของหมู่บ้าน มีประชาคมของหมู่บ้าน เราเข้าไปแทรก เพราะถ้าจะเรียกประชุมเฉพาะ ก็ลำบาก เลยถือโอกาสตอนที่เขามีการประชุม เข้าไปแทรก แล้วแจ้งวัตถุประสงค์ ก็หาโอกาส หาช่วงจังหวะ”

โครงการที่ทำในหมู่ 3 มีโครงการแก้ปัญหาความยากจน ได้มาสองแสนแปดหมื่นบาท ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537 แล้วมีโครงการกลุ่มคนเลี้ยงโค ได้เงินมาหมื่นละหกหมื่นห้าพันบาท เป็นงบของรัฐบาลให้มา ให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และยังมีกลุ่มไร่นา สวนผสม มีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีกลุ่มส่งเสริมผลิตภัณฑ์ข้าว ซึ่งเป็นของตำบล และกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มข้าวปลอดสารพิษ ระดับตำบล มีงบประมาณในการส่งเสริมต่อเนื่องกันจาก อบต. และมีจากศูนย์ส่งเสริมข้าว ให้ความช่วยเหลือในการฝึกอบรม ความช่วยเหลือเหล่านี้ให้เฉพาะสมาชิกที่เข้ามาถือหุ้น ตัวอย่าง ปุ๋ย กลุ่มส่งเสริมผลิตภัณฑ์ เข้ามาครั้งแรกตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2543 มาให้พันธุ์ข้าว และก็ให้เมล็ดถั่วเป็นปุ๋ยพืชสด และ ปุ๋ยเคมี แก่สมาชิก ครั้งแรก มีสมาชิก 22 คน มีกองทุนปุ๋ย ตอนนี้มีเงินทุนหนึ่งแสนบาท ขายปุ๋ยให้สมาชิกในราคาอาจจะต่ำกว่าท้องตลาดเล็กน้อย ปีที่ 2 จะช่วยพันธุ์ข้าว ปีที่ 3 จะปล่อยให้ทำเอง”

งานแต่ละโครงการที่ผลักดันให้เกิด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทอผ้า กลุ่มทองเหลือง นายสุทัศน์ ได้อาศัยนักการเมืองช่วย นายสุทัศน์ เห็นว่า ถ้าไม่มี นักการเมืองช่วยมันจะช้า เช่น กลุ่มทอผ้ามี ส.จ. จงรัก ช่วยสนับสนุนจริงจัง ถนนคอนกรีตในชุมชนปะอาว มี ส.ส. เรืองไชย กาญจนะศิริ ช่วย ส.ส. สุรศักดิ์ บัวงาม ช่วยทำไฟฟ้า ทำถนนหนทางให้ ส.ส. เกரியง กัลป์ตินันท์ ช่วยทำถนนคอนกรีต ในหมู่บ้าน

ตัวอย่าง ตอนตำบลปะอาว ขอแยกออกจากตำบลหนองซอน ถ้าไม่อาศัยนักการเมืองก็ไม่ได้ เพราะว่าตอนแยกมาครั้งแรกมี 7 หมู่บ้าน ไม่เข้าเกณฑ์ตามปกติ จึงต้องทำเรื่องเสนอ สมัยนายสนั่น ขจรประศาสน์ เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายสุทัศน์ เงินหมื่น เป็นรัฐมนตรีช่วย มาเปิดงานที่ ชุมบึงหนองซอน นายสุทัศน์ต้องยื่นเรื่องให้กับมือ และขอเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งได้รับอนุมัติ ให้เป็นตำบลสุดท้ายของกรมการปกครอง

การเข้าหานักการเมือง ไปหานายสุทัศน์ เงินหมื่น เพื่อนำโครงการไปให้ ซึ่ง รมช. สุทัศน์ สนับสนุนทำให้ นายสุทัศน์เล่าว่า รู้จัก รมช.สุทัศน์ ตอนที่ รมช. สุทัศน์ ไป ๆ มา ๆ ที่ ปะอาว เลยรู้จักกัน เมื่อครั้งไปประชุมในเมือง มีโอกาสได้คุยกัน ปรีक्षाว่า ทำยังไงจะแยกตำบลปะอาว จึงมีโครงการขอไปเป็นกรณีพิเศษ เพราะระเบียบของการแยกตำบลต้องมี 8 หมู่บ้าน ประชากรอย่างน้อย ต้อง 3 พันคนขึ้นไป เงื่อนไขสำคัญ คือ 8 หมู่บ้าน นอกจากจะเป็นกรณีพิเศษอย่างตำบลชายแดนมีแค่ 5 หมู่บ้าน สามารถแยกหมู่บ้านได้

การทำงานต้องเข้าถึง และว่องไว เช่น งบในท้องถิ่นมันไม่เพียงพอ อบจ. มีเงินสนับสนุนอยู่ แต่มีเงื่อนไขว่าต้องดำเนินการให้ภายใน 2-3 วัน ก็ต้องทำให้ได้โดยการประชุมลักไก่ แต่ว่าไม่ได้ทำให้ชุมชนเสียหาย หากสร้างผลประโยชน์ให้กับท้องถิ่น

“การช่วยนักการเมือง เราต้องช่วยเขาเหมือนกัน แต่มันมีระเบียบอยู่ ฝ่ายปกครอง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ต้องวางตัวเป็นกลาง จะไปแสดงออกเต็มที่ก็ไม่ได้ เราก็คุยกันอย่างธรรมดา ก็ดูใครมาทำประโยชน์ให้เราก็ช่วย ใครทำอะไรให้เราารู้ ไม่ต้องบอกชัดเจนต้องเอาคนนั้นนะ เราไม่ได้บังคับแบบนั้น”

ในส่วน อบต. นายสุทัศน์มีปัญหากับปลัด อบต. มีการไปร้องเรียน สตง. ว่า ตำบลปะอาวทำงานล่าช้า ให้มาตรวจสอบ ผลการตรวจสอบ พบว่ามีข้อผิดพลาด อบต.ถูกฟ้อง แต่ได้รับความช่วยเหลือจากนายอำเภอ ผลสุดท้ายถูกตัดเงินเดือน เป็นเวลา 5 เดือน “ที่จริงเรื่องมีมากกว่านี้ เขาหาว่าผมร้องเรียน ผมก็บอกว่าไม่ได้ร้องเรียนพวกคุณ สตง. เขาทำ ผมทำงาน คุณผิดเอง วิธีการคอร์รับชั่น เช่น เมื่อมีการอบรม มีค่าอาหารตั้งบไว้ 3 หมื่นบาท แต่จ้างคนทำแค่หมื่นเดียว เงินหายไปไหนไม่รู้ แล้วคนที่รับจ้างเขาก็ไปบอกผม มันชัดเจนหลายอย่าง”

2) นายสมเนตร แว่วคุ้ม นายกองค้การบิรหารส่วนตำบลปะอาว

นายสมเนตร แว่วคุ้ม นายกองค้การบิรหารส่วนตำบลปะอาว หมู่ 4 เคยเป็นพระที่บวชมานาน เคยเป็นเจ้าของอวาสวัดเรียบปะอาวได้ เมื่อ ปี พ.ศ. 2527 การศึกษาจบอนุปริญญา เคยทำงานสอนหนังสือมาแต่ลาออก สมัยบวชเป็นพระนักพัฒนา พัฒนาพื้นที่พุนองน้ำในชุมชนปะอาว นายสมเนตร เล่าว่า สมัยก่อนหนองน้ำเต็มไปด้วยผักตบชวา จึงไปขอบิณฑบาตเจ้าของ แล้วจ่ายเงินไปเจ็ดพันบาท เสร็จแล้วเอารถชุดมาดัก เป็นสี่เหลี่ยม จากนั้นมีชาวบ้านไปซื้อปลามาปล่อย เลี้ยงจนได้ปลาตัวใหญ่ มรรคนายกจัดการขายได้เงินเป็นหมื่น ช่วงนั้น มีกำนัน อำพัน สุขสวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้าน เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี จึงสนับสนุนเอาปลาไปปล่อย พอถึงปีก็มาจับขาย ได้ไปแสนสองหมื่น ชาวบ้านเริ่มพัฒนาดีขึ้น คนนอกเข้ามาซื้อผ้าไหม มาเที่ยวจับปลา เทียวงานบุญบั้งไฟ เศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น

เมื่ออายุ 40 ปีกว่า ๆ นายสมเนตร ได้สึกออกมาแต่งงาน มีลูก 2- 3 คน ต่อมาได้รับเลือกเป็นนายก อบต. คนแรก มาได้ประมาณหนึ่งปี ก่อนหน้านี้เคยเป็นสมาชิกสภาตำบลมาเมื่อปี พ.ศ. 2543 ภายหลังที่ชุมชนปะอาวแยกตัวออกมาจากตำบลหนองซอน เป็นสมาชิกสภาตำบลปะอาว เมื่อปี พ.ศ. 2538-9 โดยมีนายสุทัศน์ ทองล้วน เป็นประธานสภา

นายสมเนตร ได้รับแรงบันดาลใจ จากมหาตมะคานธี ที่เป็นนักบวช และเป็นทุกอย่าง ทำทุกอย่าง เพื่อให้ชุมชนพ้นจากสงครามโลก ซึ่งอังกฤษครอบงำอยู่ตอนนั้น เป็นทั้งแม่บ้านที่ดี เป็นคนทอหูก ทอผ้า เป็นผู้ช่วยพยาบาล ทำทุกอย่าง เห็นมหาตมะคานธี เป็นตัวอย่างที่ดี เห็นว่า ชุมชนน่าจะมีความดี ๆ มาเป็นผู้แนะนำ และเป็นตัวอย่างสร้างสรรค์ให้ชุมชนเห็นผลงาน แล้วเมื่อลูกหลานเห็นตัวอย่างว่าช่วงนั้น ๆ มีคนนั้นเป็นผู้นำ ที่ลูกหลานจะได้เอาเป็นตัวอย่างภายหลัง มีบรรทัดฐาน มีตัวอย่าง ให้เห็น ให้ได้ศึกษา “ผมต้องการวีรบุรุษ อยากจะให้มันเป็นวีรบุรุษ ตายไปเขาจะได้คิดถึงว่า คนนี้เคยทำอย่างงี้ ๆ และเป็นคนสร้างสรรค์ อย่างงี้ ๆ คิดแล้วก็รักท้องถิ่น”

“ผมมาศึกษาว่าภาษาที่เราเสียไป มันไม่ได้ไปไหน มันย้อนคืนมา ย้อนคืนมาสู่ท้องถิ่น ก็คือเงินรายได้ของ อบต. ก็ได้ เงินอุดหนุนก็ได้ มาทำถนนหนทาง เอามาสร้างสรรค์ เราเป็น ผู้นำเขา เขาสามารถฟังได้ คนเราหาเป็นที่ฟังนะ ถ้าผู้นำเราดี เขาก็พอใจ อบอุ้นนะ สังเกตได้ว่าเวลามีงาน ถ้าผู้นำเราไปจะไปนานหรือไม่นานก็ตาม ถ้าเขาเห็นหน้าเรานะ เขาจะพอใจมาก ท่านอุดสำหรับมา กำลังยุ่ง ๆ แต่ท่านก็มา เขาจะพอใจมาก นี่คือจิตมนุษย์ ที่ต้องการผู้นำไปเป็นกำลังใจ แค่กำลังใจ”

ก่อนหน้านี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2534 - 2535 นายสมเนตร ทำงานค้าขายที่กรุงเทพฯ ได้กำไรวันละพันสองพัน ต่อมาเปลี่ยนไปขับรถรับจ้างแท็กซี่ ปีเดียวได้เงินแสน สองแสน ต่อมาผู้ใหญ่บ้านหมดวาระลง มีผู้โทรศัพท์ไปบอกให้มาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ใจอยากเป็นมากเลย อยากเป็นผู้นำ แต่มีคุณสมบัติไม่ครบ เพราะย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านเพียงปีกับสิบเอ็ดเดือน ขาดไปหนึ่งเดือน เลย

ไม่ได้สมัคร ต่อมา มีการยุบสภาตำบล มีการเลือก อบต. เลยได้สมัคร ได้รับเลือกตั้งเป็นนายก อบต. คนแรก ด้วยอาศัยบารมีเก่า ประกอบกับเป็นคนขยัน สู้งาน ไม่ว่าจะป็นงานเล็กงานน้อย เข้าร่วมตลอด

3) พระมหาพยนต์ สนต์จิตโต

พระมหาพยนต์ สนต์จิตโต เป็นเจ้าอาวาสวัดบูรพา เป็นผู้มึบบทบาทสำคัญในการดูแลป่าชุมชนดอนชี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 อุปสมบท เมื่อ พ.ศ. 2520 โดยได้ไปศึกษาพระธรรมวินัยสองพรรษา แล้วศึกษาธรรมบาลี ปริยัติสามัญ ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร แต่ไม่สำเร็จ จึงออกมาปฏิบัติธรรม และทำโครงการโรงเรียนวันอาทิตย์ ที่วัดหงษ์ เป็นเวลาสิบกว่าปี ในปีช่วงพ.ศ. 2534 – 2535 มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้หลายอย่าง ได้ไปรับการอบรมร่วมสัมมนาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 3-4 ครั้ง ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์ธรรมชาติ ทำให้สนใจในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ

พระมหาพยนต์ เล่าถึงการฟื้นฟูป่าชุมชนดอนชี ว่า เป็นไปด้วยความยากลำบาก ต้องเอาต้นไม้ไปปลูกเอาปุ๋ยไปหมัก ได้เริ่มทำติดต่อกันมาแล้ว 4-5 ปี ปัญหาคือ สภาพดิน เป็นดินทราย ขุดลงไปก็เป็นดินทราย “แต่ก่อนทำกิจกรรมไปขุดต้นกล้ามาปลูกที่เป็นหมื่น ๆ ต้น พอหน้าแล้ง รឹบร้อยไม่เหลือ ได้สรุปบทเรียนว่า ต้องทำแบบเอาคุณภาพดีกว่า ปริมาณไม่เอา คือ ต้องเตรียมดินก่อน ปุ๋ยรองพื้นก่อน เอาพอประมาณให้พอดูแลได้ แล้วรดน้ำ ต้นไม้จึงรอดอยู่ได้ เป็นสวน แต่ต้องคอยดูแลน้ำเรื่องน้ำ จึงคิดหาแหล่งน้ำ เพราะที่ดินพอจะปรับปรุงได้บ้างแล้ว ส่วนแรงงานได้ใช้เครือข่ายเยาวชน ที่เข้ามาทำกิจกรรมทุกอาทิตย์ ช่วยเจาะน้ำ ขุดบ่อน้ำ 2 บ่อ แล้วเดินท่อน้ำ”

ในส่วนของการอนุรักษ์สัตว์ พระมหาพยนต์ เล่าว่า “ตั้งใจทำศูนย์การเรียนรู้สัตว์ที่หายาก เพื่อให้เกิดการสมดุลทางธรรมชาติ ให้นักยูงมาขยายพันธุ์ในป่า เพราะพื้นที่ป่ามีน้อยประมาณสองร้อยไร่ ถ้าทำให้เป็นป่าสมบูรณ์ จะเป็นปอดอย่างดี ดั้งเดิม ป่าดอนชี มีพื้นที่ประมาณ 60 เฮกตาร์ เป็นป่าช้าเก่า ทำให้มีความศักดิ์สิทธิ์ อันนี้ต้องขอขอบคุณปู่ย่า ตาทวดที่รักษาให้เรา ทำให้ยังคงมีต้นไม้สมุนไพรเยอะ ตามฤดูกาล มีพวกเห็ดขี้หนูที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ชาวบ้านยังกล้าเข้าไปใช้ทำประโยชน์ร่วมกัน แต่ห้ามตัดไม้ทำลายป่า ห้ามล่าสัตว์ ให้แต่ไปหาเห็ดกินได้”

พระมหาพยนต์ มีทัศนคติต่อชุมชนว่า “พระต้องทำเป็นตัวอย่าง หมู่บ้านนี้ค่อนข้างรวย ถ้าดูภาพรวมการเงินสะพัดดี แต่ไม่ถึงกับว่าดีเสียทีเดียว ชื่อเสียงดีซจรกระจาย แต่ภายในขาดการบริหารที่ดี ส่วนมากจะหวังผลกำไร ขอแต่ว่ามีคนบริหารจัดการดีกว่านี้ เงินจะสะพัดดีกว่านี้ ขอให้ใจกว้าง มีระเบียบวินัย ก็ใช้ได้แล้ว แต่ไม่เป็นอย่างนั้น อยากรจะทำได้ทำเดียว นิดก็จะเอา อาตมาไม่มี ความเชื่อถือ ภูมิปัญญา ก็มี ทรัพยากรก็มี”

4) นางเชื่อมจิตร ศุภษร และ นางสมบุญ ทองล้วน

นางเชื่อมจิตร ศุภษร เป็นประธานกลุ่มอาชีพทอผ้าไหม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นหัวหน้าคุ้มตันขามใหญ่ใจอารี นางเชื่อมจิตร ทอผ้ามาตั้งแต่อายุ 12 ขวบ ครั้นเมื่อจบ ป. 4 จากโรงเรียนบ้านปะอาว มีลูก 4 คน มีอาชีพการงานในเมือง 3 คน มีคนหนึ่งทำธุรกิจโรงสีข้าว ที่นางเชื่อมจิตรซื้อให้เป็นโรงสีข้าวขนาดเล็ก นางสมบุญ ทองล้วน เป็นกรรมการกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมชุมชนปะอาว เป็นอสม รุ่นแรก เป็นหัวหน้าคุ้มสว่างวงศ์

นางเชื่อมจิตร และนางสมบุญ ได้เล่าถึงการทำงานกลุ่มทอผ้า ว่าเป็นการส่งเสริมรายได้ให้ชาวบ้าน “ชาวบ้านทำนาปีหนึ่ง ใช้เวลาประมาณ 5 เดือน ช่วงเดือน เมษายน พฤษภาคม เริ่มดำนา มิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม เสร็จแล้ว 3-4 เดือน ส่วนเกี่ยวข้าว เดือนพฤศจิกายน เดือนเดียวก็เสร็จ ที่เหลือก็ทอผ้า แต่ไม่ได้ทอทุกเดือน มีบางคนทอทุกเดือน บางคนไปทำงานในเมือง”

“แต่ก่อนไม่มีร้านอย่างนี้ เราก็หาบเอา ทางจังหวัดก็ให้ เจ้านายคนที่มีระดับ ๆ สมัยนั้น คุณหญิงคุณนายเจ้านาย เขาจะออกมาซื้อ มีเจ้าหน้าที่มาบอก วันนี้จะมีคนมาซื้อของนะ ให้เอามารวมกัน เอาแคว่มาวางไว้แถวนี้แหละ ที่นี้ก็เห็นว่าไม่สะดวก แบบนี้ ถ้าลูกค้าเข้ามาก็ให้มีจุดขาย เขาก็ของบประมาณมาสร้างอาคารศูนย์ ฯ ให้ พ.ศ. 2532 งบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัด พัฒนาชุมชน ขอมาให้ ที่นี้เราก็มีสถานที่จำหน่าย เจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงานช่วยประชาสัมพันธ์ บ้านปะอาว จังหวัดอุบลราชธานีผ้าไหมต้องที่ปะอาว แห่งเดียว พอปะอาวได้ดิบได้ดี ยืนอยู่บนขาตัวเองได้แล้ว มีคนเข้ามาซื้อ มาชม เยอะ แล้วที่นี้ เขาไปสนับสนุนอำเภออื่น ๆ”

“ความจริงเรามีอาชีพเสริม อาชีพหลักอยู่แล้ว เวลามีปัญหาเศรษฐกิจ ตอนที่ฟองสบู่แตกนี้ชุมชนปะอาวนี้ก็ได้รับผลกระทบ ราคาขายลดลงเลย ปี พ.ศ. 2540 - 2541 ที่ฟองสบู่แตก ขายไม่ได้เลย แต่เราก็กินอยู่กินปกติ ขายได้น้อย เราก็พออยู่พอกิน เพราะว่าไม่มีปัญหาอะไรมากนัก เราปลูกข้าวไว้กินเองไม่ต้องซื้อ มีผัก มีปลา เราขุดบ่อเลี้ยงปลา บ้านเราก็ไม่ต้องเช่า ทุกคนมีที่นาเป็นของตนเองทำนากันหมด ไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสิน มีแต่หนี้กองทุนเงินล้าน”

“แต่ก่อนไม่มีหนี้ ตอนนี้มีหนี้ มันเป็นเงินทุนหมุนเวียน เราใช้ลงทุนซื้อเส้นไหม ผ้าไหม ธ.ก.ส. ออกมาให้ทำสัญญาที่บ้านเลย กลุ่มแม่บ้านที่ทอผ้าไหม ยืมเงินคนละ 3 หมื่นบาท ที่นี้พอสิ้นปี เราก็เอาเงินไปส่ง พอส่งเงินปุ๊บเราก็เอาใบเสร็จ ทำหลักฐาน มาขอยืมที่ ธ.ก.ส. เขาก็ให้ ยืม ธ.ก.ส. ยืมอีก ยืมไปเรื่อย ๆ ต่อมา เป็นหนี้กองทุนเงินล้าน เอามาซื้อเส้นไหมเหมือนกัน”

“กองทุนเงินล้าน ได้กู้กันทุกคน และได้คืน สิ้นปีเราก็กู้กัน แล้วขอยืมมาใหม่ มีบางคนที่ยืมที่อื่นมาใช้คืน ไม่มีปัญหา หมู่ 3 นายสุทัศน์ เป็นประธาน ได้รางวัลกองทุนบริหารเก่ง ได้เงินคืนครบ นายสุทัศน์เป็นประธานออมทรัพย์ ประจำหมู่บ้านอีกด้วย สมาชิกคนไหนอยากกู้เงินล้าน ต้องมาเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เมื่อก่อนเขาจะไปกู้เงินจากเอกชน ดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาทต่อเดือน เดียวนี้ เขาไม่ไปกู้ที่อื่น มากู้เอาที่กองทุน ที่หมู่ 3 มาอยู่กับกรรมการ คือ นายสุทัศน์ ถ้าเรามีเงินออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน และเงินฉุกเฉิน มีการแบ่งเงินไว้กรณีฉุกเฉินจำเป็น เช่น เป็นค่าเล่าเรียน ค่าเทอม เป็นต้น ในการบริหารดูแล มีคณะกรรมการบริหาร 15 คน พวกแม่นี้แหละ มีผู้หญิง 7 คน ผู้ชาย 8 คน เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว แต่ละหมู่บ้านในชุมชนปะอ่าว ต้องเป็น หมู่ 3 ที่ชนะเลิศ หมู่บ้านอื่นมักมีปัญหาส่งเงินไม่ทัน หมู่ 6 ไม่ส่งเงินตามกำหนด มีหมู่ 3 กับหมู่ 4 ที่ส่งได้ หมู่ 5 หมู่ 6 เขาบริหารกันยังไม่รู้ ที่หมู่ 3 ถ้าใครส่งเงินคืนไม่ทัน กรรมการเขาแนะนำให้ยืมเงินออมทรัพย์ก่อน กรรมการเขาช่วย และได้ยืมเปล่า ต้องส่งดอกเบี้ยให้ออมทรัพย์ด้วย

หมู่อื่นมีกลุ่มออมทรัพย์เหมือนกัน แต่หมู่ 3 จะดีที่สุดในหมู่บ้าน มีนายสุทัศน์ และกรรมการเข้มแข็ง ใครมีปัญหาขาดเหลืออย่างไร ก็หาวิธีการเอา แก้ปัญหาเฉพาะหน้า”

9.3.2 การรวมกลุ่มในขบวนการประชาสังคมชุมชนปะอ่าว

ในชุมชนปะอ่าว มีกลุ่มต่าง ๆ อาทิ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน กลุ่มป่าชุมชน พิพิธภัณฑสถาน กลุ่มทองเหลือง กลุ่มแม่บ้าน สหกรณ์หัตถกรรมบริการ ซึ่งสมาชิกมาจากชุมชนปะอ่าวทั้งหมดทุกหมู่บ้าน และยังมีกลุ่มย่อยต่าง ๆ เช่น กลุ่มเย็บกระเป๋า กลุ่มน้ำแจก๊วย กลุ่มดอกไม้จัน กลุ่มดอกไม้จันลงหุ่นทำดอกไม้จัน ทำหีบศพ เป็นต้น ในชุมชนปะอ่าว ทุกคนล้วนเป็นสมาชิก ไม่กลุ่มใดก็กลุ่มหนึ่ง เช่น สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า หรืออย่างน้อยเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น ในที่นี้ จะยกตัวอย่างการรวมกลุ่มเพียงบางกลุ่ม ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม

กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2530 โดยมีสมาชิกจาก ทุกหมู่บ้านในตำบลปะอ่าว เป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้า ในช่วงการจัดตั้ง ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2530 มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง เข้ามาช่วยตั้งกลุ่มทอผ้าไหมขึ้น โดยมีสมาชิก 30 คน ริเริ่มจากการฝึกอบรมการทอผ้า คัดเลือกคณะกรรมการ หาสมาชิกเพิ่ม และระดมทุนซื้อวัสดุการทอผ้า เพื่อทอผ้าจำหน่ายในนามกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านปะอ่าว ปัจจุบันมีสมาชิก 120 คน และเป็นสมาชิกที่ยังทำงานร่วมกันอยู่จริง 60 คน จาก 5 หมู่บ้าน

ปี พ.ศ. 2533 องค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้อนุมัติงบประมาณ 300,000 บาท สร้างศูนย์แสดงผลิตภัณฑ์ที่บ้านปะอ่าว หมู่ 3 เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นในหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2534 ใช้งบประมาณสร้างโรงทอผ้าไหม 2 แห่งเป็นเงิน 400,000 บาท ปี พ.ศ. 2536 ใช้งบสนับสนุนโครงการพัฒนาจังหวัด สร้างอาคารผลิตผ้าไหมและเครื่องทอเหลืองเป็นเงินหนึ่งล้านบาท

สำหรับชาวชุมชนปะอ่าว การทอผ้า ถือเป็นอาชีพเสริม และส่วนใหญ่จะทอผ้าภายหลังจากการทำนาเก็บเกี่ยวแล้ว ในเดือนหนึ่ง ชาวปะอ่าวสามารถทอผ้า จะได้ผ้าหน้ากว้างมาตรฐานยาวประมาณ 20 เมตร ถ้าทอทุกวัน คนเก่ง ๆ จะได้เดือนละ 30 เมตร โดยเฉลี่ยคนหนึ่งได้ 25 เมตร กลุ่มมีสมาชิก 60 คน จะได้ผ้าไหม 60 ผืน มาจำหน่ายที่ศูนย์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่กลุ่มผ้าไหมจัดตั้งขึ้น โดยเมื่อศูนย์ ฯ ได้รับผ้าไหมมา จะยังไม่จ่ายเงินให้ในทันที และศูนย์ ฯ จะจ่ายให้เมื่อศูนย์ ฯ มีรายได้พอ ตามลำดับก่อนหลังของผู้ที่นำผ้าไหมมาจำหน่าย ในการขาย ศูนย์ ฯ จะขายผ้าไหม เป็นม้วน ๆ ละประมาณ 5-6 พันบาท บางม้วนก็ 3 พัน ถ้าตัดขายเป็นผืน ผืนเล็กประมาณราคา 200 - 300 บาท ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของการทอ และความละเอียดของลายผ้า ตัวอย่างผ้ามัดหมี่ ใช้เวลานานกว่า ทอยากกว่า เพราะมีหลายขั้นตอนกว่าจะทำได้สำเร็จ

ในการจำหน่ายผ้าไหม ศูนย์ ฯ จะค้าขายเพื่อให้ได้กำไรเล็กน้อย ตัวอย่าง ราคาผ้าไหมที่รับซื้อจากสมาชิก 800 บาท ศูนย์ ฯ จะขาย 850 บาท หรือบางที่ 830 บาท เพราะเมื่อลูกค้าเข้ามาซื้อถึงแหล่ง หวังจะได้ราคาสูงกว่าที่กรุงเทพฯ ฯ เพราะเมื่อขายที่กรุงเทพฯ ฯ มีค่าขนส่ง มีค่าใช้จ่ายอีกภาระราคาย่อมแพงกว่า การค้าขาย จึงหวังเพียงพอให้สมาชิกได้ขายของแล้วได้กำไรบ้าง และเมื่อสะสมกำไรได้ จะมีการปันผลประจำปี ตัวอย่าง ปีที่แล้ว(ปี พ.ศ. 2546) ศูนย์ ฯ ได้กำไรสี่หมื่นบาท เอาเข้ากองทุนกลุ่มประมาณสี่พันบาท คือ 10 เปอร์เซ็นต์ อีก 10 เปอร์เซ็นต์ เอาไว้ใช้ในการพัฒนา และเป็นค่าใช้จ่ายของศูนย์ ฯ เหลืออีก 80 เปอร์เซ็นต์ แบ่งให้กับผู้ถือหุ้น 10 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือก็ให้รางวัลกับคนที่มาทำงาน และเป็นค่าตอบแทนคนที่มาขายสินค้าที่ศูนย์ ฯ ประจำวัน โดยคำนวณจากจำนวนวันที่มาทำงาน เฉลี่ยให้กับสมาชิกที่ผลัดกันมาทำงานที่ศูนย์ ฯ

นอกจากนี้ ในช่วงมีงานตามหน่วยงานราชการต่าง ๆ ศูนย์ ฯ จะนำสินค้าไปจำหน่าย ได้รายได้มาเสริมราว 3 - 4 พัน ต่อเดือน หรือบางปี ได้เป็นแสนบาท ในอดีตเคยทำรายได้ประมาณเดือนละ 3 แสน ถึง 3 แสน 5 หมื่นบาท

ในหมู่บ้าน คนที่ทอผ้าจะอายุประมาณ 30 ปีขึ้นไป มีครอบครัวแล้ว หนุ่มสาวไม่ทอผ้า แต่จะไปทำงานหาแสงสีที่กรุงเทพ ไปเย็บผ้า ทำงานในเมือง ไปเย็บเสื้อผ้า ได้เงิน เดือนละ 7-8 พันบาท มีบางคนได้รายได้เป็นหมื่นบาท แต่ต้องทำงานเย็บทั้งวัน กลางคืน พื้นที่ที่มีหนุ่มสาวจากปะอ่าวไปทำงานเย็บผ้าจำนวนมาก อยู่ในพื้นที่โบเบ้

ความเป็นมาของผ้าไหมปะอ่าว สืบเนื่องมาจากในสมัยก่อนปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านทอผ้าไหมใส่ทำนา ราคาเส้นไหมก็ไม่แพง กิโลละ 400 บาท หรือใส่ในเวลาเทศกาล ไม่มีการซื้อขายต่อมาส่วนราชการ หน่วยงานพัฒนา ชุมชน มาให้ความสำคัญสนับสนุนการทอผ้า เกิดกลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม เมื่อผ้าไหมได้รับความนิยมมากขึ้น หน่วยงานพัฒนาชุมชนได้ของบประมาณองค์การบริหารส่วนจังหวัด เรือตรีดิษฐ์ เกษศิริ ผู้ว่า ราชการจังหวัดอุบลราชธานี ให้งบประมาณมาสร้างเป็นศูนย์หัตถกรรมผ้าไหม ในปีพ.ศ. 2532 เป็นสถานที่จำหน่ายสินค้า มีการประชาสัมพันธ์ชุมชนปะอ่าวอย่างกว้างขวาง เช่น จังหวัดอุบลราชธานีผ้าไหม ต้องที่ปะอ่าวแห่งเดียว เมื่อผ้าไหมชุมชนปะอ่าวสามารถพึ่งตนเองได้แล้ว หน่วยงานได้ไปสนับสนุนอำเภออื่น อาทิ อำเภอกุดข้าวปุ้น และอำเภอราดสมดี เป็นต้น

ในระยะเริ่มต้น คุณภาพผ้าไหมไม่ค่อยดี จึงได้มีการอบรม เจริญวิทยากรมาให้ความรู้วิธีการผสมสี การทำความสะอาด การทำลายผ้า ทำผ้าโสร่ง ผ้าไหม ผ้าพื้นเมือง ย้อมด้วยพืชใช้สมุนไพรหมักเกลือ ทำให้ผ้าชุมชนปะอ่าวมีชื่อเสียงได้รับรางวัลทุกปี เช่น ปี พ.ศ. 2528 ชุมชนปะอ่าวได้รางวัลประเภทผ้า ทั้งรางวัลที่ 1 รางวัลที่ 2 และรางวัลที่ 3 อย่างไรก็ตาม เมื่องานพัฒนาไปมาก มีการลงทุน ทำให้เกิดหนี้สิน เพราะไปกู้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน ลงทุนซื้อเส้นไหม โดยกลุ่มแม่บ้านที่ทอผ้าไหมยืมเงินคนละ 3 หมื่นบาท พอสิ้นปีนำเงินไปส่งคืน ได้ใบเสร็จเป็นหลักฐาน แล้วขอยืมเงินต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ปัจจุบัน ยังเป็นหนี้กองทุนเงินล้าน เพื่อนำมาซื้อเส้นไหมเช่นกัน

2) กลุ่มหัตถกรรมของเหลืองชุมชนปะอ่าว

หัตถกรรมหล่อทองเหลือง การหล่อทองเหลือง เป็นอาชีพที่ชาวบ้านได้สืบทอดกันมาช้านานหลายชั่วอายุ ในยุคต้น ๆ จะเป็นการหล่อเพื่อใช้เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น เต้าปูน กระดิ่งหมากหิง (ลูกกระพรวน) หมากหวิน (ใช้รัดปลอกคอวัว) แต่ที่ผลิตมากที่สุด คือ หมากหิง เพราะใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง หมากหิง มีหลายขนาด แต่ส่วนใหญ่ที่ผลิตกันอยู่มี 4 ขนาด² คือ

² เรืองเดียวกัน น. 8

1. หมากหึ่งใหญ่ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 2 เซนติเมตร ติดลวดลายวงตากรอบ ใช้สำหรับแขวนคอวัว
2. หมากหึ่งกลาง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5 เซนติเมตร ไม่ติดลวดลายใช้เป็นลูกขอหรือ เกราะแขวนคอวัว สุนัข ฯลฯ
3. หมากหึ่งห้อย มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 เซนติเมตร ใช้ทำพวงกุญแจ และประดับคอสุนัข
4. หมากหึ่งฝัง มีขนาดเท่ากับหมากหึ่งห้อย แต่ตรงขั้วของหมากหึ่งทำเป็นปลอกสอดด้ามไม้ และมีเดือยแหลมสำหรับปักแผ่นผ้า ใช้กับงานทอผ้า ไม้ฝังทอ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย

เมื่อปี พ.ศ. 2525 งานหัตถกรรมทองเหลืองชุมชนปะอาว ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของทางราชการ และได้รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หลังจากที่ได้มีการเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ ทำให้เกิดการผลิตเครื่องทองเหลือง ที่เดิมผลิตใช้ในครัวเรือน เปลี่ยนมาผลิตเพื่อใช้เป็นของที่ระลึกแก่คนทั่วไป เพราะถือว่าเครื่องทองเหลืองเป็นงานหัตถกรรมเก่าแก่ สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ เพื่อเป็นมรดกของคนไทยต่อไป

ผู้นำริเริ่มก่อตั้งกลุ่มทองเหลือง คือ ลุงทอง ล้อมวง ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว โดยได้งบประมาณจากชิฟสร้างอาคาร 2 แสนบาท ปัจจุบัน มีกรรมการและสมาชิก รวม 30 คน ลุงทอง มีผลงานจนได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ จากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี อาจารย์สุรียา ช่วยสวัสดิ์ จากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เห็นผลงานจากการที่ลุงทอง ไปสาธิตตามงานต่าง ๆ ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา จึงมาศึกษางานและพานักศึกษามาศึกษางานเครื่องทองเหลือง และหาทุนสนับสนุนในการจัดทำเครื่องทองเหลือง เป็นกิจกรรมสืบเนื่องต่อไป

ผู้ที่ค้นพบลุงทอง ล้อมวง แรกเริ่ม คือ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ที่ให้การสนับสนุน มีชาวต่างประเทศ ทั้งฝรั่ง ญี่ปุ่น มาศึกษาดูงาน มาให้การสนับสนุน เพราะเป็นภูมิปัญญาที่ทำจากมือ ไม่ใช่เครื่องจักรทำ แต่ใช้ฝีมือ ในปัจจุบัน การผลิตเครื่องทองเหลือง มีผู้สืบทอดวัฒนธรรมนี้หลายกลุ่ม คือ

1. กลุ่มของนายทอง ล้อมวงศ์ มีสมาชิกในกลุ่ม 13 คน
2. กลุ่มของนายภู โพธิ์ศิริ มีสมาชิกในกลุ่ม 9 คน
3. กลุ่มของนายจันทร์ ทองล้วน มีสมาชิกในกลุ่ม 7 คน

3) กองทุนเงินล้าน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์

หมู่ 3 มีคณะกรรมการ 15 คน ผู้หญิง 7 คน ผู้ชาย 8 คน มีนายสุทัศน์ ทองล้วน เป็นประธาน คณะกรรมการบริหารเงินอย่างมีประสิทธิภาพ ให้กู้ทุกคน สิ้นปี ได้เงินคืนหมด บางคนหยิบยืมที่อื่นมาใช้คืน คืนแล้วขอยืมใหม่ กองทุนเงินล้านหมู่ 3 ได้รับรางวัลกองทุนบริหารเก่ง ได้เงินคืนครบ ได้ระดับ 3 เอ ทำให้ได้เงินกองทุนเพิ่มอีกหนึ่งแสนบาท ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่นายสุทัศน์เป็นประธาน ออมทรัพย์ ประจำหมู่บ้านด้วย จึงกำหนดเงื่อนไขให้สมาชิกที่อยากกู้เงินล้าน ต้องมาเป็นสมาชิก กลุ่มออมทรัพย์ ด้วย ถ้าใครส่งไม่ทัน กรรมการแนะนำให้ยืมเงินออมทรัพย์ก่อน ไม่ได้ยืมเปล่าแต่ ต้องส่งดอกเบี้ยให้ออมทรัพย์ ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกันในระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ในชุมชนปะอาว หมู่ 3 ได้รางวัลชนะเลิศ เพราะหมู่อื่นมีปัญหาส่งเงินไม่ทัน ยกเว้นหมู่ 4

ในการให้กู้เงินล้านแรก มีสมาชิกกู้ 88 ราย เฉลี่ยตามความเหมาะสมสูงสุดไม่เกิน 2 หมื่นบาท โดยจะดูว่าเอาไปทำอะไร มีวงเงินกู้สามัญ 9 แสนบาท อีกหนึ่งแสนบาทเป็นวงเงินกู้ฉุกเฉิน กู้ฉุกเฉินให้กู้ รายละเอียดไม่เกินห้าพันบาท รายที่กู้ไม่เกิน 4 เดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาทต่อเดือน พอสิ้นปีทำงานดูได้กำไร 2 ปีแรกไม่ได้ปันผลคืนให้กับสมาชิก พอปีที่ 3 มีเงินปันผลให้สมาชิกตามหุ้น ร้อยละ 13 บาท ปีที่ 3 ปล่อยให้ออมทรัพย์สามัญอยู่ 995,000 บาท อีกห้าพันบาท ปล่อยกู้ฉุกเฉิน

ปัจจุบัน มีผู้มากู้ 148 ราย (สำรวจจากแบบฟอร์มความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ประชากรในหมู่ 3 มี 160 หลังคาเรือน จำนวน 848 คน) ดังนั้น จึงมีผู้มากู้เกือบทุกครัวเรือน ขณะที่กลุ่มออมทรัพย์ เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีเงินอยู่ทั้งหมด 260,000 บาท ปีนี้ (ปี พ.ศ. 2547) น่าจะมีถึงสามแสนบาท หารายได้จากการปล่อยเงินให้กับสมาชิกกู้ และเงินฝากธนาคาร ปล่อยให้กับสมาชิกกู้ฉุกเฉินตามความจำเป็น แต่ละรายไม่เกิน 5 พันบาท ระยะเวลาไม่เกิน 4 เดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่สมาชิกกู้เงินไว้ใช้จ่ายฉุกเฉิน เช่น ค่าเล่าเรียนบุตร ปัญหาเจ็บป่วย เป็นต้น

กองทุนเงินล้าน มีปัญหาเรื่องความโปร่งใส ที่ให้คนเดียว ยืมได้หลายแสน ด้วยการเอาชื่อคนอื่นมายืม โดยคนยืมบอกไม่รู้เรื่อง

4) กองทุนร้านค้า

ร้านค้าชุมชน หรือกองทุนร้านค้า มีความเป็นมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 5 ที่ให้สาธารณสุข จัดร้านค้าพัฒนากองทุนหมู่บ้าน ให้สมาชิกในหมู่บ้านระดมหุ้นกัน แล้วจำหน่ายสินค้าให้กับสมาชิก โดยสมาชิกร่วมลงหุ้นในสินค้าด้วย พอมีกำไรบ้างนำมาสร้างอาคารเป็นของร้านค้านเอง ปัจจุบัน ทุกหมู่บ้านในปะอาว กองทุนร้านค้ามีอาคารของตัวเองชายของ ในตอนแรกการระดมหุ้นทำแบบไม่จำกัด แต่เมื่อมีกำไรขึ้นมาบ้างแล้ว ได้กำหนดให้สมาชิกมีหุ้นเท่ากัน สมาชิก

ทุกคนต้องมีหุ้น คนละ 500 บาท (คนละ 50 หุ้น ๆ ละ 10 บาท) ปัจจุบัน มีสมาชิกทั้งหมด 160 กว่าคน

ในช่วงปี พ.ศ. 2547 ร้านค้ามีกำไรสี่แสนบาท ปันผลให้หุ้น 500 บาท ได้เงิน 1,500 บาท โดยคิดจากการจัดสรรให้คนขาย 20 เปอร์เซ็นต์ ค่าใช้จ่ายในการทำงานของคณะกรรมการ 10 เปอร์เซ็นต์ การพัฒนางานกองทุน 5 เปอร์เซ็นต์ และพัฒนาหมู่บ้าน 5 เปอร์เซ็นต์ อีก 60 เปอร์เซ็นต์ เป็นเงินปันผลให้สมาชิก โดยในการจัดสรร จะคิดรวมถึงจำนวนคูปองของสมาชิกที่มาซื้อสินค้าด้วย (เป็นการให้กำลังใจกับคนซื้อ โดยให้ร้อยละ 3 สำหรับคนซื้อมากจะได้มาก ตามคูปองที่เก็บรวบรวมไว้ตอนสิ้นปี โดยสมาชิกที่มาซื้อสินค้าที่กองทุนร้านค้าจะได้รับแจกคูปอง เพื่อนำมาคิดเพิ่มเติมในเงินปันผลที่จะได้รับตามสัดส่วนสินค้าที่ซื้อ)

คณะกรรมการกองทุน มี 7 คน แบ่งหน้าที่ คือ ฝ่ายขาย ฝ่ายตลาดทำหน้าที่ตรวจเช็คปริมาณสินค้าที่ซื้อ-ขาย ในการขาย ราคาสินค้าเป็นไปตามราคาตลาด และบางที่อาจจะแพงกว่า เพราะต้องการกำไรมาเป็นเงินปันผล

5) สหกรณ์ร้านค้าชุมชน

สหกรณ์ร้านค้าชุมชน เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2548 เป็นโครงการจากงบประมาณเศรษฐกิจตำบลที่ได้มาตำบลละ 1 ล้านบาท ชุมชนได้งบประมาณมาแสนสองหมื่นบาท โดยที่ในช่วงทำเรื่องเพื่อขอรับการสนับสนุน มีงบเป็นรายการก่อสร้างอาคารที่สามารถขอได้ จึงขอไปเป็นโครงการสร้างอาคาร ได้มาสร้างอาคารทิ้งไว้ ต่อมา เศรษฐกิจชุมชนมีโครงการให้ชุมชนมีรายได้ ด้วยการจัดทำโครงการไปเสนอ ชุมชนจึงนำเสนอโครงการสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ด้วยเห็นว่า ทุกหมู่บ้านมีร้านค้ากองทุนอยู่แล้ว และไปซื้อสินค้าที่ร้านค้าขายส่งในเมือง ปีหนึ่ง ร้านค้ากองทุน มีอัตราการซื้อไม่ต่ำกว่า 4 ล้านบาท กำไรส่วนต่างระหว่างร้านค้าขายส่งกับร้านค้ากองทุน อย่างน้อยสองสามแสนบาท กำไรนี้น่าจะมาเป็นของชุมชน โดยให้ทุกกองทุนร้านค้าในชุมชนปะอาว มาเป็นสมาชิกสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ชุมชนได้เรียกประชุมให้แต่ละหมู่บ้านคัดเลือกตัวแทนของตนเข้ามาร่วมในการร่างข้อบังคับของร้านค้า และทำความเข้าใจร่วมกัน การกำหนดหุ้นในข้อบังคับ ให้ร้านค้าทั่วไปร้านค้าชุมชนของหมู่บ้าน มีหุ้นไม่ต่ำกว่า 5 พันบาทขึ้นไป แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาท หุ้นปัจเจกบุคคลทั่วไป ตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไปแต่ไม่เกินห้าพันบาท ระดมหุ้นเริ่มต้นได้เงินมาหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท เพื่อนำมาซื้อสินค้าเข้าร้าน แต่ยังไม่เพียงพอเพราะต้องมีเงินหมุนเวียน จึงทำโครงการขอยืมเงินจาก อบต. หนึ่งแสนบาท เป็นเงินยืมไม่มีดอกเบี้ย

6) กลุ่มประปา

กลุ่มประปา เริ่มก่อตั้งมาได้ประมาณปี พ.ศ. 2546 มีคณะกรรมการบริหารน้ำประปา ระดับตำบล โดยมีคนใช้น้ำประปามาเข้าหื่น ขณะนี้ มีหื่นอยู่ 4 หมื่นบาท เป็นประปาของ กรมอนามัย ใช้น้ำจากลำเซบายมา การถือหื่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และเลือกผู้ถือหื่นส่วนหนึ่งมาเป็นกรรมการ ทำหน้าที่ดูแลจัดการน้ำ เก็บค่าน้ำตามบ้าน และบริหารจัดการปิดเปิดบิมน้ำ โดยให้มีค่าใช้จ่ายในการจัดการ เช่น ค่าบริหารจัดการ ค่าบำรุงรักษาอุปกรณ์ ค่าดูแลคุณภาพน้ำ ค่าไฟบิมน้ำ เป็นต้น และมีรายได้จากการเก็บค่าน้ำ ด้วยการคิดตามมิเตอร์ หน่วยละ 4 บาท เดือนหนึ่ง จะได้ประมาณหนึ่งหมื่นสามถึงสี่พันบาท จ่ายเป็นค่าไฟ เจ็ดถึงเก้าพันบาท ค่าสารส้ม หนึ่งพันเจ็ดร้อยบาท ค่าคนดูแลปิด-เปิดบิมน้ำ หนึ่งพันห้าร้อยบาท ค่าคนเก็บค่าน้ำสี่ร้อยบาท

7) พิพิธภัณฑสถานชุมชนปะอาว

พิพิธภัณฑสถานชุมชนปะอาว ก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2541 ในบริเวณวัดบูรพาปะอาวเหนือ เป็นที่สะสมของเก่าที่ชาวบ้านนำมาให้เก็บรักษาอย่างปลอดภัย มีการจัดหมวดหมู่จัดทำประวัติต่าง ๆ ประวัติชุมชน ปะอาว ประมาณสองร้อยกว่าปี ภูมิปัญญาที่สะสมมาหลายร้อยปี ภูมิปัญญา การทอผ้า การทำทองเหลือง ไบลานเก่า ถ้วยชาม เครื่องใช้สอยในสมัยก่อน ลายผ้าขึ้นต่าง ๆ เป็นต้น

พิพิธภัณฑสถาน ก่อตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของชาวชุมชนปะอาว กับ พระอาจารย์มหาพยนต์ สุนตจิตโต ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง ได้เล่าว่า “ตอนนั้นชุมชนปะอาวกำลังจะถูกรับด้วยวัฒนธรรมตะวันตกเข้าไปทุกวัน และกลัวว่าประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวชุมชนปะอาวจะถูกลืมไป ทำให้ลูกหลานของชุมชนปะอาว ลืมวัฒนธรรมความเป็นมาของตน ลืมของดีๆ ที่ตนมีอยู่ไป และการที่ชาวชุมชนปะอาวมีของเก่าแก่ของตนอยู่ แต่อยากที่จะเห็นของเหล่านั้น และต้องไปหาดูตามบ้านที่มีของอยู่ จึงเกิดความคิดที่จะรวบรวมของเก่าแก่ที่ชาวบ้านมีอยู่มารวบรวมไว้ในที่เดียวกัน เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาประวัติความเป็นมาของเก่าแก่เหล่านี้ และให้ลูกหลานชาวชุมชนปะอาวได้รู้ว่าเรายังมีของที่เก่าแก่ที่เราไม่เคยเห็น และบางครั้งลูกหลาน ก็แทบไม่รู้เลยว่าสิ่งของเหล่านี้ ไม่รู้ความเป็นมาเกี่ยวกับมาตุภูมิของตน คนแต่ก่อนเขาใช้ทำอะไร ทำขึ้นจากอะไร และมีประโยชน์อย่างไร จึงได้รวบรวมของเก่าแก่ที่ชาวบ้าน ปะอาวได้นำมาบริจาคมาไว้ที่วัดบูรพา ปะอาวเหนือ เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาของชาวชุมชนปะอาว ให้เป็นที่ศึกษาเรียนรู้ของลูกหลานชุมชนปะอาว และให้เป็นที่ท่องเที่ยวของชาวต่างถิ่น ไม่ว่าจะบุคคลที่มาจากจังหวัดอื่นๆ หรือประเทศอื่นได้รู้ว่าชุมชนปะอาว ยังมีของเก่าแก่ที่เป็นของบรรพบุรุษยังหลงเหลืออยู่ ที่สร้างขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้ชาวชุมชนปะอาวและชาวบ้านต่างถิ่นได้ดูได้ชมได้ศึกษาของเก่าแก่เหล่านี้ และที่สำคัญของการก่อตั้ง คือ เพื่อ

อนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังมีความรักในท้องถิ่นของตน เพื่อเป็นสถานศึกษาของชุมชนให้ลูกหลานจะได้สืบสานจรรโลงวัฒนธรรมและประเพณีของชาวชุมชน ปะอ่าวต่อไป”

ปัญหาอุปสรรค

ปัญหาการรวมกลุ่มคือ ความไม่มั่นใจของสมาชิก และปัญหาความไม่ไว้วางใจระหว่างผู้นำกลุ่มด้วยกัน วิธีแก้ปัญหาคือ ประธานกลุ่ม จะไม่ถือเงินเอง จะใช้วิธีการให้สมาชิก และ เหนรัญญิกเป็นคนถือเงิน มีกรรมการเป็นคนติดตามตรวจสอบ คนที่ถือเงิน ต้องทำบัญชีการเข้า-ออกของเงิน การเซ็นเบิกต้องอย่างน้อย 2 ใน 3 มีกรรมการคอยติดตามดูแลสถานะทางการเงิน และสมาชิกสามารถขอดูสถานะทางการเงินได้ หรือจะอาศัยสอบถามในที่ประชุมประชาคม ก็ได้ เพื่อทราบว่ปัจจุบัน มีเงินเหลืออยู่มากน้อยเท่าไร

9.4 คุณค่า (values) ของขบวนการประชาสังคมชุมชนปะอ่าว

เพื่อทราบถึงคุณค่าที่มีอยู่ของขบวนการประชาสังคมชุมชนปะอ่าว จะศึกษาจากการทำงานในป่าชุมชนดอนชี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวชุมชนปะอ่าวและกลุ่มต่าง ๆ ได้เข้ามีส่วนร่วม

ป่าชุมชนดอนชี

ป่าชุมชน มีเนื้อที่ป่าดอนชี 200 ไร่ เป็นป่าดั้งเดิม เป็นป่าช้าเก่า มีความศักดิ์สิทธิ์ ต้องขอบคุณปู่ย่าตาทวดที่รักษาไว้ ในพื้นที่ประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ มีต้นไม้สมุนไพรเยอะตามฤดูกาล เป็นตลาดสดของชุมชน มีพวกเห็ดขึ้นนที่เกดขึ้นมาจากธรรมชาติ ให้ชาวบ้านที่กล้าเข้าไปเก็บกิน มีพื้นที่เสีย 40 เปอร์เซ็นต์ เป็นดินทราย เริ่มมีการบุรณะในปี พ.ศ. 2536 - 2538 เพราะก่อนหน้านั้น ป่าลดน้อยลง ด้วยมีคนเข้าไปตัดไม้ทำฟืน ชาวบ้านเข้ามาทำประโยชน์ ทำไร่ทำสวน ตัดไม้ และที่สำคัญ เป็นที่ป่าช้าสำหรับเผ่าผีฝึงศพมาช้านาน ตั้งแต่สมัยก่อตั้งหมู่บ้านมาเกือบ 200 ปี เมื่อชาวบ้านเสียชีวิตลง ครอบครัว หรือผู้เป็นญาติจะเข้ามาในป่าแห่งนี้ เพื่อหาต้นไม้ยาง ไม้กระบาก นำมาทำหีบศพ ผลคือสภาพป่าที่เคยสมบูรณ์ เสื่อมโทรมลง ไม้ใหญ่ไม่ยืนต้น หมดลง

ต่อมาในสมัยนายสุทัศน์ ทองลั่น เป็นกำนันตำบลปะอ่าว นายอภิชาติ พานเงิน เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการประชุมชาวบ้านทำความเข้าใจเกี่ยวกับป่าสาธารณะที่เหลือน้อยลง และมีการกันเขตป่าที่เหลือประมาณ 200 ไร่ และออกกฎของหมู่บ้าน ห้ามบุกรุกเข้าป่าตัดต้นไม้ทำลายป่า ห้ามล่าสัตว์ ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับ ซึ่งชาวบ้านต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี กรมป่าไม้ได้ทำโครงการปลูกป่า ติดต่อกัน 3 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2536 – 2538 ต่อมา พระอาจารย์มหาพยนต์ สุนตจิตโต เจ้าอาวาสวัดบูรพา ได้นำเอาสัตว์หายากกำลังจะสูญพันธุ์ และที่ชาวบ้านครอบครองไว้ ขอรับบริจาค

นำมาปล่อยในป่า ประมาณปี พ.ศ. 2540 มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์ ขึ้นมาบริหารดูแลป่า คณะกรรมการป่าชุมชนมาจากหมู่ 3, 4, 5, 6 ปี พ.ศ. 2543 กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (ซีพี) ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ จำนวน 352,050 บาท มีการพัฒนาทำระบบน้ำเพื่อดูแลรักษาป่า พัฒนาให้เป็นป่าท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกจากนี้ มีการอนุรักษ์สัตว์ป่า รักษาขนานานาชนิด ตามธรรมชาติที่มีอยู่ เลี้ยงดูนกที่หาได้ยาก มีนกยูง นกแก้ว นกแสก นกปรอท หัวขวาน นกยูงสระ สัตว์ป่า มีพวกกระรอก กระแต บ่าง ชะนี นกกระจอกเทศ อีเห็น เก้ง กระต่าย ไก่ป่า หมูป่า และยังมีการขยายพันธุ์สัตว์ป่าบางชนิด เช่น นกยูง เพื่อทำให้เป็นศูนย์การเรียนรู้สัตว์ที่หายาก และมีการทำบ่อเลี้ยงปลาหลากหลายชนิด ในเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ สร้างความสมดุลทางธรรมชาติ สำหรับค่าใช้จ่าย ได้เงินจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 2 แสนบาท เป็นค่าประกาศค่าอาหารสัตว์ ทำรั้วให้สัตว์ เพราะมีหมาмаกัดพวกสัตว์เล็ก สัตว์ป่าจะได้อยู่อิสระ โดยมีพระป่า 1 รูป แม่ชี 2 คน คอยดูแลให้อาหารสัตว์ ประจำ องค์การบริหารส่วนตำบล ได้จัดสรรงบประมาณช่วยเป็นค่าอาหารสัตว์

นอกจากนี้ ในตำบลปะอ่าว ยังมีที่ทำเป็นป่าสงวน อยู่หลายผืน ซึ่งขึ้นทะเบียนเป็น นส.3 เช่น ป่าดอนหลบบ้าง เนื้อที่ 28 ไร่ ป่าหนองหัวเสือ 30 กว่าไร่ ป่าดอนป่าแก้ว 25 ไร่ โคกสามแพรง เพิ่งขึ้นทะเบียนเป็น นส.3 ปี พ.ศ. 2547

การควบคุมดูแลป่าชุมชน มีชาวบ้านช่วยดูแล เพราะเป็นของชุมชน ทุกคนต้องรับผิดชอบช่วยกันดูแล ใครเอาไม้ไปทำฟืนต้องถูกปรับ การตั้งให้ชาวบ้านมาดูแล มีการใช้อุบายด้วยการหาสัตว์เล็ก ๆ มาทำให้เห็นว่าในป่ามีสัตว์ ต้องช่วยกันดูแล ห้ามล่า ในโรงเรียน มีการทำกิจกรรมให้นักเรียนร่วมกันปลูกป่า พรวนดิน ขุดหลุม หมักปุ๋ย บางครั้งมีการทำบุญให้ป่า ทำผ้าป่า มีอาหารหวานคาวเหมือนทำบังสกุลให้ปู่ย่า ตายาย ที่ล่องลับไปที่ป่าช้า บายศรีสู่ขวัญต้นไม้ การสาบานว่าจะไม่ทำลายป่า เป็นอุบายให้ร่วมกันรักษา ของปู่ย่า ตายาย ปู่ย่า ตายายรักษาป่าให้ลูกหลาน ต้องรักษาแล้วทำบุญอุทิศให้ท่านด้วยการเอาหมอน เอาผ้าห่ม ผ้าขาวม้า เครื่องบังสะกุล คนละชิ้น สองชิ้น และทำบุญเลี้ยงพระปีละครั้ง และยังมีเครือข่ายเยาวชนของชุมชน มาร่วมทำกิจกรรมทุกอาทิตย์ ช่วยเจาะน้ำ 2 บ่อ แล้วเดินท่อ เพราะน้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในช่วงที่แล้งฝน

บพบาทของวัด กับป่า ในคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้น มีพระมาร่วมจาก 2 วัด เป็นคณะกรรมการ จากวัดบูรพาเหนือ และวัดเลียบขาวใต้ ซึ่งอยู่ในหมู่บ้าน ในการตั้งคณะกรรมการดูแลป่า จะมีผู้ใหญ่บ้าน 4 คน จาก 4 หมู่บ้าน ที่วัดตั้งอยู่มาเป็นคณะกรรมการ ชาวบ้านทุกหมู่บ้าน จึงมีส่วนร่วมกันทำให้ผลประโยชน์ที่ได้ ตกอยู่กับหมู่บ้าน องค์ประกอบของคณะกรรมการ จึงมีทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ถือเป็นอันเดียวกัน

9.5 สภาพแวดล้อมภายในชุมชน (environment)

9.5.1 สภาพชุมชนทางสังคมวัฒนธรรม

1) การดูแลกันในหมู่บ้าน

ในแต่ละหมู่บ้าน มีคณะกรรมการหมู่บ้านมาจากการเลือกตั้ง 12 คน พื้นที่หมู่บ้านแบ่งเป็นคุ้ม แต่ละคุ้มมีหัวหน้าคุ้ม หัวหน้าคุ้มบางคุ้มมาจากกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ มีการรวมกลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มข้าวพันธุ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวัว กลุ่มเทคโนโลยี เป็นต้น กรรมการบางคนต้องเข้าร่วมประชุมบ่อย เพราะไปเป็นกรรมการในหลายกลุ่ม บางครั้ง มีการประชุมทุกสัปดาห์

2) งานประเพณีบุญบั้งไฟแสน

ตามประวัติเล่าว่า ประเพณีบุญเดือน 6 หรือบุญบั้งไฟ ในชุมชนปะอ่าว เป็นประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน และจัดเป็นงานใหญ่ต่อเนื่องกันทุกปี

สืบเนื่องจากการที่ชุมชนปะอ่าวมีเจ้าปู่ (ศาลเจ้าปู่) อันเป็นที่เคารพสักการบูชาของชาวบ้าน ในการคุ้มครองให้ปลอดภัย เป็นที่บ่าบวง(บนบาน) บางคนขอบ่าบวงให้ถูกหอยรวยเบอร์ ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน และบางคนประสบได้ผลตามที่ขอบ่าบวง หลังจากประสบผลสำเร็จจะมาแก้บนเป็นเหล้าไห ไก่ตัว หัวหมู บางครั้งเป็นสิ่งบันเทิงหมอลำ และที่สำคัญวิญญาณของเจ้าปู่ที่สถิตอยู่ในศาลขอบั้งไฟและเชื่อว่าปีใดที่ชาวบ้านไม่จัดงานเอาบุญบั้งไฟจะเกิดอาเพศต่าง ๆ ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดู บ้านเมืองเดือดร้อน ไม่อยู่เย็นเป็นสุข และจะแสดงอภินิหารต่าง ๆ เช่น มีคนเคยได้ยินเสียงเจ้าปู่ขี่ม้าขาววิ่งรอบหนองบึงและรอบหมู่บ้าน โดยมองไม่เห็นตัว แต่ได้ยินเสียงดังของม้าวิ่ง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ชาวบ้าน มีความเคารพเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีจริง แม้มองไม่เห็น แต่ไม่ควรประมาทหรือลบหลู่

ดังนั้น จึงเป็นมูลเหตุให้ชาวชุมชนปะอ่าวพอถึงเดือน 6 ของทุกปี จะเตรียมการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟขึ้น เพื่อเป็นการถวายเจ้าปู่หรือบูชาเจ้าปู่ ให้เป็นสิริมงคลแก่ชุมชนและชาวบ้าน ปัจจุบัน จึงเป็นงานประเพณีที่ต้องจัดขึ้นช่วงต้นเดือนมิถุนายนของทุกปี และตั้งชื่องานว่า งานประเพณีบุญบั้งไฟแสนชุมชนปะอ่าว

ผู้นำหมู่บ้านผู้นำคณะสงฆ์ จะต้องประชุมชาวบ้านแจ้งถึงการจัดงานบุญบั้งไฟให้ทราบ และหาวันเวลากำหนดการให้ทุกคนรอบรู้ มีส่วนร่วมบริจาคเงินสมทบ หรือช่วยเป็นสิ่งของอาหารคนละอย่างสองอย่าง และมอบหมายแบ่งงานให้แก่คุ้ม จัดทำบั้งไฟเข้าแข่งขันประกวดความงาม

ประกวดขบวนฟ้อนรำต่าง ๆ ของแต่ละคุ้มหมู่บ้าน ส่วนลูกหลานที่ไปประกอบอาชีพอยู่ที่กรุงเทพฯ จะรวมตัวกันจัดทำผ้าป่าสามัคคีหารายได้ขึ้นมาสนับสนุนเป็นประจำทุกปี บ้านปะอาว ถือเป็นเจ้าของต้นฉบับบั้งไฟแสนบั้งไฟล้าน แต่เดิม บั้งไฟแสน จะใช้กระบอกเหล็กขนาดความกว้าง 6 นิ้ว ยาว 4 เมตร อัดดินประสิวเข้าไปประมาณ 96-100 กิโลกรัม ส่วนบั้งไฟล้านจะใช้กระบอกเหล็กขนาดกว้าง 8 นิ้ว ยาว 4 เมตร อัดดินประสิวเข้าไปประมาณ 190 กิโลกรัมขึ้นไป เรียกว่าบั้งไฟล้าน ปัจจุบันที่นิยมทำกันมาก คือ บั้งไฟหมื่น บั้งไฟแสน บั้งไฟล้าน บั้งไฟตะไลหมื่น บั้งไฟตะไลแสน

เมื่อถึงวันงาน จะต้องเอาบั้งไฟทั้งหมดเข้าขบวนแห่นำออกไปถวายเจ้าปู่ ที่ดอนเจ้าปู่ ตั้งอยู่ทางเข้าหมู่บ้าน บอกกล่าวให้รู้ว่า ขณะนี้ชาวปะอาวได้ทำบั้งไฟมาถวาย เพื่อเป็นการขอฟ้าขอฝนให้ตกตามฤดูกาล และให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขเสรี แล้วก็จะเอาขบวนบั้งไฟต่าง ๆ นำหน้าขบวนทั้งหมด และขบวนฟ้อนรำก็เริ่มการแสดง ออกจากจุดเริ่มต้นมาตามถนนในหมู่บ้านจนถึงวัดบูรพาปะอาวเหนือ ที่เป็นศูนย์รวมของการจัดงาน จะมีการแข่งขันกันจนครบทุกขบวน แล้วประกาศผลการตัดสินพร้อมมอบรางวัล ปัจจุบัน วันจุดบั้งไฟ จะให้เป็นการจุดบั้งไฟประเพณีทั้งหมด ไม่มีการแข่งขัน เริ่มจุดเวลาประมาณ 10.00 – 16.00 น. ในวันนั้น ชาวบ้านทั้งผู้นำ คนหนุ่ม คนแก่ คนสาว จะแต่งชุดพื้นบ้าน นุ่งผ้าไหมที่ย้อมด้อมะเกลือออกมาเล่นโคลน เล่นน้ำสนุกสนานโดยไม่ถือตน ทั้งหญิงทั้งชายส่วนใหญ่ โดยไม่มีใครบังคับถือตัว เป็นการเล่นตามประเพณีที่หาได้ยากมาก

งานบุญบั้งไฟ ถือเป็นงานประเพณีสุดยอดของชุมชนปะอาว คนปะอาวอยู่ที่ไหนต้องพาครอบครัวกลับมาร่วมงานทุกคน และถือเป็นวันรวมญาติด้วย

3) คุณค่าความผูกพันทางสังคม-การพึ่งพาแนวราบ

จากการเก็บข้อมูลในภาคสนามในพื้นที่ชุมชนปะอาว ทั้งจากการสังเกตพฤติกรรมและการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้นำโดยเฉพาะในหมู่ 3 ผู้วิจัยพบว่า

ชุมชนปะอาว เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานกว่าสามชั่วอายุคน และยังมีขบวนการประชาสังคมที่เข้มแข็ง ได้รับการยอมรับทั้งจากส่วนราชการและองค์การเอกชน มีผลงาน รางวัล และชื่อเสียงที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ความเป็นชุมชนเก่าแก่ที่สามารถถ้อยร่อยไปถึงสมัยช่วงก่อตั้งเมืองอุบล ทำให้ผู้คนในชุมชนปะอาว มีสายสัมพันธ์ที่คงความเข้มข้น เป็นรากฐานสำคัญของชุมชนแห่งนี้ ผู้นำสำคัญ ๆ ของชุมชนแห่งนี้ ล้วนมาจากฐานรากเดียวกัน หรือฐานรากที่ใกล้ชิดกัน ความผูกพัน ประกอบกับความมั่งคั่งของภูมิปัญญา และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ทำให้ชุมชนปะอาวแน่นเป็นชุมชนที่ไม่ห่างไกลจากตัวเมืองเท่าไรนัก ยังเป็นชุมชนที่คงรักษาความเป็นตัวตนของชุมชนเองไว้ได้อย่างน่าชมเชย เป็นตัวอย่างของ “ชุมชนรักชุมชน” ที่

ภูมิใจในความเป็น “บ้านปะอ่าว” ยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบชนบท ที่ไม่ต้องการความหรูหราฟุ่มเฟือย แต่คงรักษาวิถีชีวิตที่ประหยัดเรียบง่ายและพอเพียง

ชุมชนปะอ่าว โดยเฉพาะในหมู่ 3 ให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งในคุณค่าต่าง ๆ ของชุมชนมากกว่าความมั่งคั่งของปัจเจกชน การช่วยเหลือเอื้ออาทร ถือเป็นหน้าที่ของ “ผู้มี” ต้องมอบให้กับ “ผู้ไม่มี” โดยไม่หวังผลตอบแทน บนแนวคิดที่ว่า แท้จริงแล้ว ไม่มี “ผู้ไม่มี” ที่แท้จริง ทุกคน “มี” ที่จะให้เสมอ ณ เวลานั้น การ “ให้” ในอีกนัยหนึ่ง คือ การ “รับ” นั่นเอง (เพราะเมื่อทุกคนเป็นผู้ให้ ทุกคนย่อมเป็นผู้ได้รับ เชekกัน) การตอบแทนกัน จึงถือเป็นกฎเกณฑ์ของพันธะทางสังคมที่จะตอบแทนกัน รูปแบบการตอบแทน เช่น การเอาของมาแลกข้าว(เหนียว)³ ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติในชุมชนปะอ่าวที่ถือเป็นพันธะทางสังคมของคนที่มีข้าวว่า จะต้องให้ข้าวในปริมาณเท่ากับสิ่งของที่คนขาดแคลนข้าวมาแลก การอนุญาตให้ผู้ที่ต้องการมาเด็ดผัก และผลไม้ในสวนกินได้ หรือ การช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ในงานวัด เป็นต้น นอกจากนี้ การตอบแทนยังเป็นกลไกในการสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงานแบบการลงแขก การระดมแรงงานเพื่อช่วยกิจกรรมสาธารณะของชุมชน เป็นต้น

การรักษาคุณค่าของการให้ – รับ ของชุมชนปะอ่าว จึงเป็นฐานรากที่สำคัญต่อการคงอยู่ของความเป็นชุมชน ที่แม้จะได้รับอิทธิพลจากระบบการแลกเปลี่ยนแบบซื้อขายจากระบบตลาดภายนอก ชื่อน่าสังเกต คือว่า ระบบการแลกเปลี่ยนดังกล่าว ถูกจัดให้อยู่ในวิถีเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสินค้า หรือสิ่งของที่ชุมชนไม่มีความสามารถในการผลิตเอง หรือ เป็นสิ่งของที่ชุมชนต้องใช้เงินซื้อจากภายนอก แต่หากเป็นสิ่งที่ชุมชนผลิตได้เอง เช่น ทองเหลือง ผ้าไหม ข้าว ผัก ผลไม้ ลักษณะการได้มามากจะเป็นวิธีการแลกเปลี่ยนมากกว่าการซื้อขาย เป็นภาวการณ์ที่ชุมชนไม่ต้องพึ่งพาตลาดสด ในวิถีชีวิตประจำวัน เพราะเกือบทุกครัวเรือนสามารถหาข้าว ผัก ปลา ไก่ กินเองได้ ระบบการตลาดได้เข้ามามีอิทธิพลในชีวิตประจำวันของชุมชนเฉพาะการพึ่งพาสินค้าอุปโภคบริโภคที่ต้องการใช้เงินตรา จึงเป็นเครื่องมือที่ถูกนำไปใช้กับสิ่งของภายนอกชุมชน มากกว่า เช่น น้ำปลา น้ำตาล เกลือ ขนม สบู่ ผงซักฟอก ยาสีฟัน แปรงสีฟัน รองเท้า เครื่องไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น ซึ่งถูกจัดระเบียบให้ชุมชนได้ประโยชน์ผ่านการจัดการแบบรวมกลุ่มในรูปแบบกองทุน หรือ สหกรณ์ เพื่อให้เงินคงหมุนเวียนอยู่ภายในชุมชนให้มากที่สุด

ในแง่ นี้ อาจมองได้ว่า ลักษณะการแลกเปลี่ยนภายในชุมชน มีสองระบบที่คู่ขนานกัน โดยที่การให้คุณค่ากับการแลกเปลี่ยนแบบเดิมยังมีอยู่ เพราะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่กับ

³ ชาวนาฮีสาน มักทำนาปลูกข้าวสองชนิด คือข้าวเจ้าไว้ขาย และข้าวเหนียว เก็บไว้บริโภค

สิ่งของที่ชุมชนผลิตเองไม่ได้ ย่อมมีใช้เงินไปซื้อมาจากที่อื่น ตามมูลค่าที่ถูกกำหนดไว้แล้ว เมื่อใช้เงินไปซื้อ มา เวลาจะขายย่อมขายไปตามมูลค่าที่ถูกกำหนดไว้แล้ว บวกกับกำไรที่พึงมีพึงได้ตามระบบตลาดที่ถูกสอนมา ประเด็นคงอยู่ที่ว่า จะมีวิธีการใดที่จะคงรักษาคุณค่าการแลกเปลี่ยนที่มีมาแต่เดิม มิให้ระบบการตลาดครอบงำระบบการแลกเปลี่ยนทั้งหมด เพราะคุณค่าของการแลกเปลี่ยนเดิม เป็นการประเมินค่าบนความมีน้ำใจ ขณะที่คุณค่าการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา เป็นการประเมินค่าด้วยตัวเลข ที่ท้ายสุดผู้กำหนดมูลค่า ตัวเลข กลายเป็นผู้กำหนดการแลกเปลี่ยน ขณะที่การแลกเปลี่ยนบนฐานของน้ำใจ เป็นเรื่องของมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันมากกว่า

แผนภูมิที่ 9.1

การแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา

คุณค่าของชุมชน : การแลกเปลี่ยน

การซื้อ – ขาย เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่มีองค์ประกอบของ: -

- การประเมินมูลค่าสิ่งของเป็นตัวเลข และการให้ค่าตัวเลข
- การมีเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน คือ เงินตรา
- ผลที่ตามมา คือ ผู้คนให้คุณค่ากับตัวเลขและเงินตรา มากกว่า สิ่งของ

(ปัจจัยพื้นฐาน เช่น ข้าว จึงมีราคาถูกกว่าเครื่องอำนวยความสะดวก อาทิ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น)

แผนภูมิที่ 9.2

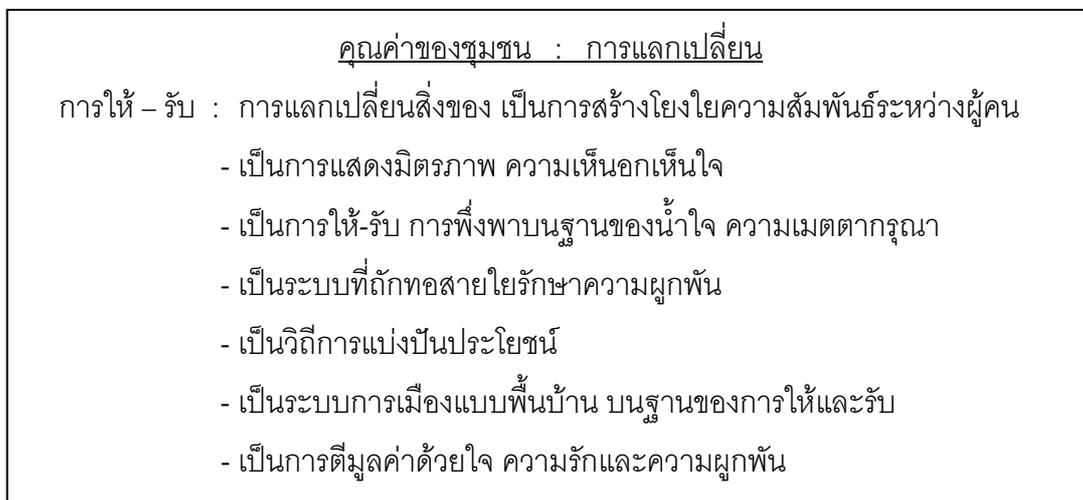
การแลกเปลี่ยนแบบพึ่งพา (1)

คุณค่าของชุมชน : การแลกเปลี่ยน

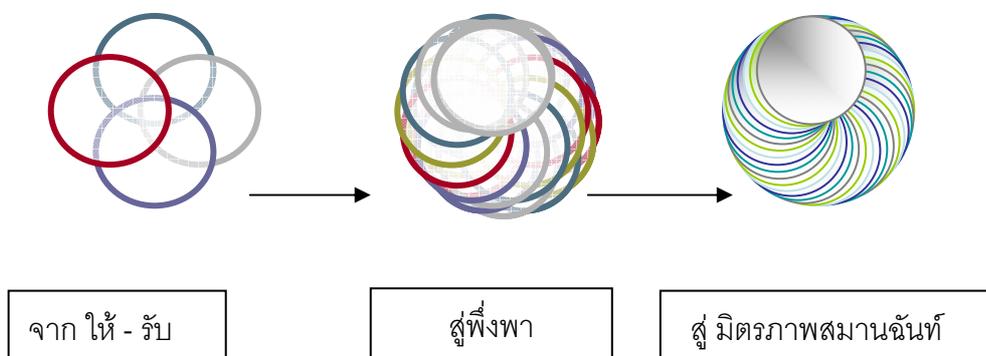
การให้ – รับ : เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่มีองค์ประกอบของ: -

- การประเมินมูลค่าสิ่งของที่ต้องการตอบแทน ตามปัจจัยที่มีอยู่
- เครื่องมือในการแลกเปลี่ยน คือ น้ำใจ
- ผลที่ตามมา คือ ผู้คนให้คุณค่าในน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ เมตตากรุณา

แผนภูมิที่ 9.3
การแลกเปลี่ยนแบบพึ่งพา (2)

แผนภูมิที่ 9.4
พัฒนาการคุณค่าความสัมพันธ์ ให้ - รับ

ชุมชนปะอาว จึงเป็นชุมชนที่สามารถรักษาความสัมพันธ์ภายในชุมชนได้อย่างแน่นแฟ้น ความสัมพันธ์ที่มีอยู่ภายในชุมชน มาจากการที่ชุมชนสามารถรักษาคุณค่าต่าง ๆ ที่มีอยู่ รักษาวิถีชีวิต และวิถีในการจัดการเรื่องราวต่าง ๆ ตามวิถีทางที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาทางจารีตประเพณี พิธีกรรม⁴ คุณค่า ความเชื่อ ศีลธรรม และบรรทัดฐานของชุมชน⁵ ป่าชุมชน เป็นตัวอย่างหนึ่งของ

⁴พิธีกรรมที่ถือปฏิบัติมา เช่น พิธีขอฝน หรือพิธีจุดบั้งไฟ ถือเป็นการผลิตซ้ำของอุดมการณ์ความอุดมสมบูรณ์ (ในประวัติศาสตร์ของสังคมไทย สังคมส่วนใหญ่มองการเมืองว่าผูกพันอยู่กับเรื่องของความสมบูรณ์พูนสุขของชีวิต การเมืองตามนัยนี้ จึงหมายถึง อำนาจที่จะช่วย

ความสามารถของขบวนการประชาสังคมในชุมชนที่อาศัยความเชื่อ จารีตประเพณีในการฟื้นฟูสภาพป่าที่เริ่มเสื่อมโทรม ให้กลับคืนสู่สภาพป่าตามธรรมชาติ ด้วยความร่วมมือไม่ร่วมมือของชุมชนในการรักษาภูมิทัศน์ของป่าชุมชน ประกอบกับอาศัยความเชื่อตามจารีตประเพณีที่มีอยู่เดิมในการดูแลรักษาส่วนที่เป็นป่าช้าให้เป็นสถานที่เคารพบรรพบุรุษเพื่อให้บรรพบุรุษปกป้องดูแลชุมชนสืบไป

ในประเด็นความขัดแย้งที่มักปรากฏเป็นธรรมชาติของผู้คนที่อยู่ร่วมกัน ชุมชนปะอาวเป็นชุมชนที่มีความเข้าใจในการเลือกใช้เครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้งที่นำไปสู่ข้อยุติ ที่คู่ขัดแย้งคงรักษาความสัมพันธ์ มิตรภาพ ไม่นำข้อขุนข้องหมองใจ เป็นปัญหาต่อสายสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิม ถือเป็นคุณค่าที่สำคัญในชุมชนอีกประการหนึ่ง วิถีทางในการแก้ไขความขัดแย้งของชุมชน เป็นวิถีทางที่ยึดหลักแห่งการอยู่ร่วมกัน มากกว่าการใช้มาตรฐานทางกฎหมายมาเป็นตัวตัดสิน หรือการบังคับใช้กฎหมายเป็นทางเลือกสุดท้ายเท่าที่จำเป็น จึงเป็นวิถีที่ทำให้ชุมชนยังคงความเหนียวแน่นไว้ได้ วิถีทางหนึ่ง คือ การนำปัญหาของคู่ขัดแย้งมาพูดคุยกัน โดยมีญาติมิตรผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้นำ ผู้อาวุโสที่เป็นที่เคารพนับถือ เกรงใจในชุมชน เข้าร่วมรับฟังและพูดคุย ช่วยหาทางออกของปัญหาร่วมกัน เป็นวิถีที่ชุมชนใช้เป็นปกติ โดยไม่พยายามใช้เครื่องมือ หรืออำนาจทางกฎหมายมาเกี่ยวข้อง แต่เป็นการพูดคุยจนความขัดแย้งคลี่คลาย คู่ขัดแย้งมีความเข้าใจ พอใจ ต่อทางเลือกในการแก้ปัญหา แม้จะต้องพูดคุยกันหลาย ๆ ครั้ง ใช้เวลาเป็นวัน หรือหลาย ๆ วัน ก็ตาม

มีตัวอย่างของเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อนาย ก. ยืมรถยนต์ป้ายแดงของนาย ข. ที่เป็นญาติพี่น้องอายุเยาว์รุ่นราวคราวเดียวกัน ไปขับขี่ขณะเมาสุราและเกิดอุบัติเหตุรถยนต์ไปเฉี่ยวชนจนรถยนต์เสียหาย ทำให้ครอบครัวของนาย ข. ต้องเสียเงินไปซ่อมแซมจำนวนมาก แม้อุบัติเหตุที่เกิดขึ้น จะเป็นความผิดพลาดของนาย ก. การดำเนินการเพื่อให้เกิดการชดเชยครอบครัวของคู่กรณีใช้วิธีการประชุมระหว่างครอบครัวของสองฝ่าย โดยมีผู้อาวุโส นาย ก อบต. ผู้ใหญ่บ้านมาร่วมในการเจรจาหลายครั้ง จนสามารถตกลงกันถึงจำนวนเงินที่ชดเชย ที่น่าสนใจ คือว่า

ให้สมาชิกของสังคมกินดีอยู่ดี ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ทำนองนี้ ชี้ให้เห็นว่า ความอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นฐานความคิดและอุดมการณ์สำคัญเกี่ยวกับการดูแลความอยู่ดีมีสุข) ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, “มิติชุมชน วิธีคิดท้องถิ่น ว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร,” น.129-131. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544).

⁵ “ชาวบ้านสืบความสัมพันธ์กันผ่านทางกรับถือผี โดยถือว่า หน่วยของการรวมหมู่พื้นฐาน คือ กลุ่มที่นับถือผีปู่ย่าเดียวกัน ผีปู่ย่าจะมีอำนาจในการดูแลทุกข์สุขของคนในตระกูล คนที่นับถือผีเดียวกันมักจะช่วยเหลือกัน” เรื่องเดียวกัน, น.119.

จำนวนเงินที่ครอบครัวนาย ก. ยอมชดใช้ให้เป็นจำนวนเงินน้อยกว่าค่าใช้จ่ายซ่อมรถยนต์ป้ายแดง โดยที่ในการเจรจา ดูเหมือนว่าครอบครัวของนาย ข. ที่เป็นผู้เสียหาย ต้องใช้เวลาและความพยายาม ในการเจรจา เพื่อเพิ่มวงเงินค่าชดใช้ แม้ว่าจะวงเงินที่ขอต่อรองจะเป็นวงเงินที่น้อยกว่าเงินค่าใช้จ่ายที่ใช้ซ่อมรถยนต์ก็ตาม ชื่อนำสังเกตอีกประการ คือ ครอบครัวของนาย ก. เป็นครอบครัวที่มีอาชีพทำค้าขายในเมือง ขณะที่ครอบครัวของนาย ข. แม้จะดูว่าจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า แต่เป็นชาวบ้านที่ใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน สองครอบครัวเป็นเครือญาติกันที่ไม่ถึงกับใกล้ชิดกันมากนัก แต่จะเห็นได้ถึงความเอื้ออาทรที่ครอบครัวนาย ข. มีต่อนาย ก. ที่ในสายตาของคนเมืองจะรู้สึกว่าช็อคกลางที่ ทั้งสองฝ่ายยอมรับในท้ายที่สุด ดูเหมือนว่าครอบครัวนาย ข. จะไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร เพราะนอกจากรถยนต์คันใหม่เอี่ยมป้ายแดง จะเสียหาย และการซ่อมแซมไม่อาจทำให้ใหม่เหมือนเดิมได้ ค่าชดใช้ที่ได้มาจะไม่คุ้มค่า แต่ครอบครัวของนาย ข. ไม่ติดใจ ทั้งนี้ อาจด้วยเห็นค่าความสัมพันธ์ของลูกค้าหลาย คือ ระหว่างนาย ก. และ นาย ข. ที่ไม่ประสงค์ให้มีความบาดหมางสืบไปด้วยอุบัติเหตุครั้งนี้ ที่ได้สร้างความเสียหายทางวัตถุแล้ว ไม่บังควรที่จะให้นำไปสู่ความเสียหายทางจิตใจต่อไป

แผนภูมิที่ 9.5

การสมานความขัดแย้ง

วิถีทางสมานความขัดแย้ง หรือ แก้ไขความขัดแย้งของชุมชน :

เป็นการนำปัญหามาแจกแจง ทำความเข้าใจในประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้ง ร่วมกัน โดยมี ญาติ พี่น้อง ผู้นำ ผู้อาวุโส ร่วมรับฟัง และให้ข้อคิดเตือนใจ

“บนฐานที่คำนึงถึงการอยู่ร่วมกัน มากกว่า การบังคับใช้อำนาจตามกฎหมาย เพื่อมาเป็นมาตรฐานในการตัดสินชี้ถูก-ผิด ”

นอกเหนือจากวิถีทางการแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว วิธีคิดในการลงโทษผู้กระทำผิดของชุมชน ยังเป็นวิธีที่เป็นไปในหนทางเพื่อฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้รู้สำนึกถึงความรับผิดชอบ ด้วยวิธีที่ให้คุณค่ากับการมาตรการทางสังคม เช่น การไม่คบหาสมาคมด้วย มากกว่าการลงโทษ โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย การไม่คบหาสมาคม ถือว่าเป็นมาตรการที่รุนแรงของชุมชน เพราะธรรมชาติของชุมชนต้องอาศัยการอยู่ร่วมกัน ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือกัน มาตรการทางสังคมอื่น ๆ เช่น การตักเตือน การอบรมสั่งสอน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อาวุโส การปรับด้วยการใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน การให้โอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตัวเอง การให้อภัย เป็นต้น นอกจากมาตรการ

ทางสังคมแล้ว จารีตประเพณี ยังเป็นอีกหนทางหนึ่งในการควบคุมพฤติกรรม หรือเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิด เช่น ประเพณีการทำบุญพระเวส หรืองานบุญมหาชาติ ที่ชาวอีสานมักจัดขึ้นในเดือนสี่ จะเป็นเวทีให้มีการกล่าวคำคารวะเพื่อขอโทษกรรม ภายหลังจากพึ่งเทศน์มหาชาติจบลง ในที่ประชุมชาวบ้านที่ศาลาการเปรียญ หรือ ความเชื่อในเรื่องการผิดผี ดังที่ชุมชน ปะอาว มีศาลเจ้าปู่ อันเป็นที่เคารพสักการบูชาของชาวบ้าน เป็นต้น

แผนภูมิที่ 9.6

การลงโทษ

วิถีทางการลงโทษของชุมชน :

เป็นวิถีทางที่ให้คุณค่ากับการกระตุ้นสำนึกความรับผิดชอบชั่ว-ดี ด้วยเชื่อมั่นในคุณธรรม ความดี ที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน การลงโทษ จึงเป็นมาตรการในการกระตุ้นให้ความดีของผู้กระทำผิดมีโอกาสเผยโฉมออกมา ให้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดต่างกับวิธีคิดที่ให้การลงโทษเป็นไปเพื่อชดใช้บาป หรือเป็นการล้างแค้นให้กับผู้ถูกกระทำ

3) สภาพทางเศรษฐกิจ

ในอดีตที่ผ่านมา ชุมชนปะอาวเป็นชุมชนที่ยากจนมาก ชาวบ้านต้องไปขอข้าวที่อื่นมากิน เนื่องจากมีผลผลิตจากการทำนาได้ข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค การที่เป็นเช่นนั้น เพราะไม่มีวิธีการที่จะทำให้ปลูกข้าวให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก เช่น ที่นาแปลงหนึ่งมีประมาณ 10 ไร่ ได้ข้าวประมาณ สองถึงสามเกวียน ซึ่งไม่พอกิน ปัจจุบัน ผลผลิตจากการทำนา 10 ไร่ มีข้าวพอกินและเหลือขาย มีรายได้จากการขายข้าว สามารถสะสมเงินทองได้มากขึ้น ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น พึ่งพาตัวเองได้ บ้านไม่ได้เช่า ข้าวไม่ได้ซื้อ มีที่ดินของตัวเอง เสียแต่ภาษี ผักปลูกเอง ปลาจับเอง มีที่นา มีสระ มีบ่อน้ำ สามารถประหยัดรายจ่ายได้มาก

ปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจในหมู่บ้าน จึงจัดได้ว่าอยู่ในระดับปานกลาง คราวเรือนหนึ่ง มีรายได้ปีละ 3-4 หมื่นบาท ทั้งนี้ ไม่รวมรายได้จากอาชีพเสริม หากรวมรายได้จากอาชีพเสริม โดยเฉลี่ย จะมีรายได้เป็นแสนบาท โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า ในชุมชนปะอาว มีครัวเรือนเพียง 10 - 15 เปอร์เซ็นต์ ที่มีรายได้เฉลี่ย 1-2 หมื่นบาท เช่น ในหมู่ 3 และ 5 มีเพียง 2 - 3 ครัวเรือนที่ไม่มีที่นาทำกิน และมีประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ที่มีรายได้เป็นแสนบาท

อาชีพเสริมของชาวบ้าน ภายหลังจากการทำนา จะไปขับรถรับจ้างที่กรุงเทพฯ ๔ โดยประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ ขับแท็กซี่ นอกนั้น ทำงานรับจ้างในเมือง ทำงานก่อสร้าง

ในหมู่ 3 มีโรงสี 2 แห่ง มีรถสีข้าวใช้ขนาดข้าวออกจากฟาง 3 คัน รถเกี่ยวข้าวยังไม่มี ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ มีรถอีแต๊ก บ้านแต่ละหลัง มีมอเตอร์ไซด์ 2 - 3 คัน มีบ้านประมาณ 50 หลัง ที่มีรถยนต์ นายสุทัศน์ ทองล้วน นางทองจัน นายเหียงยม ถือเป็นเครือญาติที่รวยในหมู่บ้าน ชายข่าว ได้ปีละแสน หรือแสนกว่าบาท เพราะมีที่นาจำนวนมาก

เมื่อเปรียบเทียบหมู่บ้านในชุมชนปะอ่าวทั้ง 7 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่น่าจะมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ คือ หมู่ 5 เพราะมีเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่ง ทั้งช่างทองเหลือง ทั้งเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม มีได้แก่ขนาดกลาง ส่วนหมู่ 3 - 4 มีแต่ทอผ้าไหม หมู่ 6 มีเห็ดฟาง หมู่ 5 จึงน่าจะมีคนมีฐานะรวยที่สุด ยกตัวอย่าง หมู่ 5 มีกลุ่มน้ำเต้าก๊วย กลุ่มน้ำหมักจอง มีกลุ่มกระเป่า กลุ่มผ้ากาบบัว กลุ่มทองเหลือง กลุ่มดอกไม้จัน และกลุ่มผ้าธรรมดา มีรายได้ดี แต่ละกลุ่มมีคนเป็นสมาชิกอยู่กำหนดเอาไว้กลุ่มละ 15 คน ทำงานเป็นอาชีพเสริม ภายหลังจากทำนาเสร็จแล้ว ปีหนึ่งได้กำไรจากอาชีพเสริมได้สามหมื่นกว่าบาทต่อคน

ผู้นำคนหนึ่ง กล่าวว่า ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนปะอ่าว เป็นปัญหาหนี้สิน เพราะมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เช่น ใช้เงินจ้างคนทำงาน ถอนกล้า ดำนา เกี่ยวข้าว งานหลายอย่างใช้เงินว่าจ้างหมด และยังมีค่าใช้จ่ายปุ๋ย คนละหมื่น สองหมื่นบาท

“ตั้งแต่เงินล้านทักษิณเข้ามา เริ่มจะฟุ่มเฟือยนะ เริ่มจะทุกซี้ใจเพราะว่าจะต้องหาเงินใช้หนี้ แต่ก่อนนี้ ก็ฟุ่มเฟือยอยู่ ฟุ่มเฟือยแต่ไม่มีหนี้ ไม่มีหนี้ มีเท่าไรก็ใช้เท่าที่มี ก็สบายใจ ไม่เดือดร้อนมาก คือมันไม่มีเงินก็ไม่กล้าใช้เงิน แต่ตอนนี้มีเงินล้านรองรับแต่หนัก น่าจะเรียกเงินล้านกลับคืนได้แล้ว “

ชาวบ้านเล่าว่า “ปัญหาหนี้สินก็เป็นเรื่องปกติ หนี้ ธกส. มีทุกคน คนละหมื่นห้าถึงสองหมื่น อย่างน้อย ถ้าอย่างมาก็ประมาณห้าหมื่น คนเป็นหนี้จำนวนหมื่นจำนวนไม่มากเท่าไร เป็นหนี้เป็นแสนคงมีไม่มากเพราะว่าไม่กล้ากู้ พวกที่ไม่กู้เลยก็มี ไม่อยากยุ่งเงินล้าน ซี้เกียจหาใช้หนี้ ไม่เอาที่ไม่ต้องใช้แต่เขาก็อยู่ได้ ส่วนใหญ่ก็เอาไปใช้ซื้อมอเตอร์ไซด์ บ้างซื้อมือถือบ้าง ซื้อของบักชีบ้าง ตัดเสื้อผ้าบ้าง ที่เขาทำเพราะเขามีเงินรองรับ นำเงินจากการขายข้าวได้ เดียวนี้คงจะไม่ทัน เพราะต้องรอขายข้าวได้ เขาว่าอย่างนั้น”

“บางหมู่ที่ประชากรมีไม่พอ ก็ได้สองพันสามพัน ไม่ใช่ว่าจะได้เงินกู้สองหมื่นตลอดไป บ้างได้สองพันสามพัน ห้าพัน หกพัน แต่เอาไปลงทุนอะไรก็ได้ ซื้อวัวก็ได้ แต่มันมีอีกครอบครัวหนึ่งนะ ผมจะเล่าให้ฟัง คนนี้อยู่ตามธรรมชาติ ตอนนี้มีกระป๋องอยู่ 11 ตัว ตอนนี้มีเงินแสนแล้ว ปีนี้

ชาย 3 ตัวได้ไปสี่หมื่นห้าพัน ปีที่แล้วชายได้ 3 ตัว ชายได้ทุกปี คือ กระบือน้ำมันเลี้ยงง่าย อยู่ตามธรรมชาติ แต่มีเงินแสนฝากธนาคาร มอเตอร์ไซค์ไม่ซื้อ เหล้าก็กินอยู่ไม่ถึงกับว่าประหยัดมาก นาก็ทำอยู่ แต่ว่าอาศัยว่าเลี้ยงสัตว์โดยไม่ต้องลงทุนอะไรมาก กินหญ้าตามธรรมชาติ บางคนเขามองข้ามว่าเขาเลี้ยงไปทำไม แต่ที่ไหนได้เขาได้ปีละห้าหกเจ็ดหมื่น โดยไม่ต้องทำอะไรเพียงแค่เอามันไปเลี้ยงข้างนอก ทำงานอย่างเพื่อน ๆ ชายข้าวอีกต่างหากนะ ชายข้าวด้วย ชายกระบือด้วย ปีหนึ่งได้เป็นแสน”

ผู้นำชาวบ้านผู้หนึ่งวิเคราะห์ว่า “ในตอนปี พ.ศ. 2540 ที่เศรษฐกิจ ฟองสบู่แตก มีผลกระทบมาก สืบเนื่องจากรัฐบาลคงเป็นของพรรคชาติไทยด้วย แล้วก็พรรคชวลิตด้วยนะ ท่านชวลิตทำให้ฟองสบู่แตก สาเหตุที่ทำให้ฟองสบู่แตกผมอยากจะบอกว่า ชาติชาย ชุณหะวัณ เขาไปเอาเงินต่างประเทศมาให้คนกู้ กู้แล้วก็ไปซื้อที่ทำบ้านให้คนเช่า ไซ้ไหมละ เป็นทาวเฮ้าส์ เป็นบ้านจัดสรร ช่วงนั้นที่ดินขายดี คนจนเป็นเศรษฐีเยอะ บางคนก็ยืมเงินธนาคารมาลงทุน บางที่จังหวัดชายไ้หมด จังหวัดไม่ดีพอทำเสร็จฟองสบู่แตก ปรากฏว่าเจ๊ง ธนาคารก็ล้มจม เศรษฐกิจก็ย่ำแย่ แท็กซี่ก็หาเงินยาก ช่วงนั้นก็ลำบากมาก เป็นหนี้เป็นสิน

แต่ชาวบ้านที่นี้ไม่ค่อยจะเดือดร้อนเท่าไร ยังไม่มีเงินล้านมา ยังคิดว่าปกติ แต่ว่าคนไปหาเงิน (ที่อื่น เช่น กรุงเทพ) เขาบอกว่าลำบาก”

ช่วงวิกฤตเศรษฐกิจสมัยฟองสบู่แตก ไม่อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวชุมชนปะอ่าวแต่อย่างใด เพราะชุมชนปะอ่าวสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ในสวนมีแปลงผัก และมีป่าชุมชน เป็นตลาดสด (ชาวชุมชนปะอ่าวเกือบทุกครัวเรือนมีที่นาของตนเอง) ยามว่างเว้นจากการทำนา คนในชุมชนมีภูมิปัญญาทอผ้าไหม ทำเครื่องทองเหลือง เป็นรายได้เสริมหนุ่มสาวบางส่วนเข้ากรุงเทพ ฯ ทำงานรับจ้างเย็บเสื้อ ขับรถแท็กซี่ ความขยันหมั่นเพียร การอดออม และการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายพอเพียง ไม่ติดกับดักวิถีบริโภคนิยม ประกอบกับความเป็นชุมชนที่มีได้พึ่งพาวิถีทำกินกับระบบเศรษฐกิจภายนอก เป็นส่วนให้ชุมชนรอดพ้นจากภาวะล่มสลายทางเศรษฐกิจของคนในเมือง

“ถ้าเกิดฟองสบู่แตกรอบสอง ขณะที่ชาวบ้านเป็นหนี้ ฟองสบู่แตกแรกยังไม่กระทบชุมชนปะอ่าวมากนัก ถ้ารอบสองแตกอีก จะมีส่วนกระทบมากเลยแหละ เพราะขณะนี้รู้สึก ชาวบ้านมีหนี้สินเยอะ แต่ก็ไม่ถึงกับว่าต้องขายที่ขายอะไรไปซดใช้ เพียงแต่ว่าหาดอกไปทดแทนก็คงได้ ทรายไ้ที่มีที่นา ก็ยังเป็นฐาน ถ้าต้องขายที่นาคงจะแยแน่ มีฐานอยู่ คือที่นา บ้านไม่ต้องเช่า คือลดรายจ่าย ข้าวไม่ต้องซื้อก็ลดลงอีก ซื้ออาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ พอ และใช้จ่ายในครอบครัว

ปัจจุบันนี้ ตำบลปะอาว ยังไม่ได้วิเคราะห์ดูว่า คนที่มีหนี้มีสินพัวพันมันเยอะ เยอะกว่า คนที่ไม่มีหนี้ใหม่ คนที่ไม่มีหนี้เลย ยกตัวอย่าง บ้านหลังนี้ไม่เอา เงินอะไรก็ไม่เอา อยู่คนเดียวก็อยู่แบบสบาย มีนาทำนา พอเลี้ยงชีพได้ก็พอ มีหลายบ้านที่ไม่มีหนี้ อย่างชายข้าวปุ้นนี้ได้ไปสองแสนบาท เงินล้านก็ไม่เอา เงินล้านที่สองก็ไม่เอา ไม่ยุ่งสักอย่าง แต่ชายที่สองแสน รายได้ของเขาอะ เงินเขาเยอะอยู่แล้ว เขาอาจจะไม่ต้องการ ไม่เดือดร้อน มีแต่คนไปขอยืมเอาดอก”

9.5.2 สภาพชุมชนทางการเมือง

ในราวปี พ.ศ. 2538-39 สภาตำบลหนองซอน แยกตัวออกมาจัดตั้งเป็นสภาตำบลปะอาว ต่อมา เมื่อมีการยุบสภาตำบลปะอาวถูกยุบรวมกับหนองซอน เป็น อบต. เดียวกัน แล้วมีการเลือกตั้ง อบต. ใหม่ เป็นการเลือกตั้งนายก อบต. โดยตรง วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2547 ประกาศผลวันที่ 2 เมษายน 2547 และวันที่ 6 พฤษภาคม 2547 แถลงนโยบายต่อสภาและเข้าปฏิบัติงาน ต่อมา วันที่ 11 พฤษภาคม 2547 มีการแต่งตั้งรองนายก 2 คนจากภายนอก นายก อบต. สมเนตร เล่าว่า “เลือกคนที่สอบตกจากการสมัครเป็นนายก อบต. แต่เป็นผู้ที่มีความสามารถ ให้มาทำงานด้วยกันประสานกันเพื่อให้คลายความเครียด ลดกระแสตึงเครียด ด้วยการให้โอกาสทำงานใน อบต.” มีนายนิยมไพ ใจแมน หมู่ 6 และนายสุริยา พันรัตน์ หมู่ 3 (พี่น้องนายก อบต. นายสมเนตร แวควุ่ม หมู่ 4) การทำงาน มีการแบ่งงาน โดยนายก อบต. ดูแล หมู่ 4 และหมู่ 5 ให้รองนายกนิยม ดูแล หมู่ 6 และรองนายกสุริยา ดูแล หมู่ 3

นายก สมเนตร เล่าว่า “ถือเป็นการกระจายการดูแล เป็นผลดีกับเรา ที่เราได้ตัดสินใจอย่างนั้น เป็นผลดียังไง ถ้าเราจะไปเอาเฉพาะหมู่ของเราหมด เราจะไม่มีแข่งมีขา ทางโน้นนะ เขาอยู่ทางหมู่โน้นก็มีคนนับหน้าถือตากันอยู่ เพียงแต่เขาแพ้คะแนนเรา เพราะว่าเรามั่นคะแนนดีกว่า ชนะ 137 คะแนน ได้คะแนนทุกหมู่ หมู่ 5 เยอะที่สุดได้ 238 คะแนน มีคนไปลงคะแนนเสียง ประมาณ 500 คน ที่เหลือก็ให้ผู้สมัครอื่นอีก 5 คน ไม่ได้ให้คนเดียวหรอกนะ”

ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งทั้งหมดประมาณสามพันคน จากประชากรทั้งหมดประมาณ ห้าพันคน ไปลงคะแนนเสียงสองพันห้าร้อยคน นายสมเนตร เล่าว่า “ผมได้ 837 คะแนน ได้ทุกบ้าน คือผมดีนะ มันจะมีหมู่ 3 กับหมู่ 5 นี้ซ่ากัน หมู่ 3 คู่ต่อสู้ผมได้ 237 คะแนน หมู่ 5 ผมได้ 238 คะแนน ผมเอาสองร้อยตัวนี้มาฆ่าตัวนี้ แสดงว่าผมได้แต้มหนึ่ง สองหมู่บ้านนี้ผมฆ่าคู่ต่อสู้ได้ชนะ 1 คะแนน แต่คะแนนที่ผมได้ของผมหมู่นี้ชนะ 105 คะแนน สรุปแล้วเป็นร้อยกว่าคะแนน

ที่หมู่ 3 ผมเกินเขาแล้ว 106 คะแนนแล้วนะ ทีนี้หลังจากนั้นผมก็ไปนับเลย หมู่ 3 ได้ 105 คะแนน หมู่ 6 ได้ 160 คะแนน หมู่นี้ ได้ 90 คะแนน หมู่ 7 ได้ 22 คะแนน หมู่ 1 หมู่ 2 ได้ 80 คะแนน”

“สำหรับการหาเสียงใช้จ่ายไม่ค่อยเยอะ เขาไม่ให้เลี้ยงเหล้าเลี้ยงเบียร์ ยาก ชาวบ้านเขาก็ไม่ขอกินนะ พุด่าง ๆ คนที่นั่งกินเหล้ากินอะไร ผมจะไม่เข้าไปเด็ดขาด กลัวไปตามยถากรรม ชาวบ้านไม่คาดหวัง เขาไม่หวังอย่างนั้น เขาต้องการคนไปทำงาน เขารู้สภาพเราอยู่ว่า สภาพเรามันยังจนอยู่นะ มันไม่ถึงกับเป็นเศรษฐี อะไรต้องไปแจกจ่าย แต่ถ้าเป็น ส.ส. ระดับประเทศมานี้ นักการเมืองระดับประเทศเขาคงคาดหวัง เพราะถือว่ามีเงิน พรรคสนับสนุนมา เขารู้นะ ใ้เราไม่มีพรรค คนธรรมดา เขารู้พรรคให้เงินมา ดังนั้น เงินต้องมาถึง ตกมาถึงเขาบ้าง อย่างพรรคเขาให้มาคนละ 40 ล้าน มันน่าจะได้อ่าง ได้ผลไม่ได้ผลไม่รู้ ปล่อยลูกเดียว”

“ชาวบ้าน ก็ไม่ค่อยจะเรียกร้อง ก็แล้วแต่ ถ้ามันมีก็เอา ไม่มีก็ไม่เอา ก็ไม่เห็นบ่น ทำไมไม่เอาเงินมาแจก เขาไม่อยากจะพูด เขามีความรู้ มีวิถีสื่อสาร มีโทรศัพท์ มีประชาสัมพันธ์บอก การเลือกตั้งเดี๋ยวนี้ไม่เหมือนเก่า เพราะมี กกต. ควบคุมการเลือกตั้ง ถ้าหากว่า กกต. เขาจับได้ไล่ทัน ไม่ใบแดง ก็ ใบเหลือง ใบแดงนี่คือ ออก แถมจะเสียค่าเลือกตั้งอีกนะ เขาก็บอก แล้วที่นี้คนที่จะไปฟ้องร้อง คนที่ได้เงิน คือ คนรับสินบน รับสินบาทคาดสินบน ก็พลอยที่จะมีเรื่องไปด้วยนะ ท่านจะไปขึ้นโรงขึ้นศาลไหม ถ้าท่านอยากได้ขึ้นโรงขึ้นศาล ท่านก็เอาเงินเขานะ ถ้าท่านไม่เอาท่านก็สบายไป เขาเล่าให้ฟัง เขาบอกกลัวไปเลย ไม่อยากจะยุ่ง ก็แล้วแต่ ไม่มีก็แล้วไปไม่เดือดร้อน”

“ถ้าไม่มีตัวแจกใจ ผมว่าดีมาก ลองคิดดู นักการเมืองก็ได้มาจากพรรคเป็นผู้สนับสนุน ให้มา 40 ล้าน เอาเลยคุณไปหาเสียงนะ เขาบอกว่า 40 ล้านนี่ก็เงินของเราเองนี่แหละ เราเอาเงินเรามาคืนก็ดีเหมือนกัน เขาว่าคุณรู้ได้ยังงี้ว่าเป็นเงินคุณ เงินพรรคเขา พรรคนี่เขาได้มาจากไหน ได้จากสมาชิกที่เขาบริจาคนั่นแหละ ผากเอาไว้เยอะ ๆ รวมตัวกันเวลาเลือกตั้ง ก็ให้ไปเลยคนละ 40 ล้าน 40 ล้านได้หรือไม่ได้ ก็ไม่ทราบละ ก็มาจากบริษัท ห้างร้าน ทำธุรกิจ เอามาบริจาคให้พรรค บริษัทห้างร้านก็เอาเงินมาจากขายสินค้า มันก็หมุนอยู่”

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ นายสุทัศน์ ทองลั่น คู่แข่งขันในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปะอาว กับนายสมเนตร แวควุ่ม ที่พ่ายแพ้นายสมเนตร แวควุ่ม ไปประมาณ 40 กว่าคะแนน เล่าว่าในการแข่งขัน นายสุทัศน์ ได้ลงทุนค่าใช้จ่ายเป็นค่าสมัคร และใบปลิว รวมเป็นเงินประมาณหมื่นกว่าบาท ขณะที่ผู้สมัครอื่นลงทุน 2-3 แสนบาท และมีการจ่ายเงินซื้อเสียงให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง คนละร้อยบาท

“นายกคนนี้ ลงทุนไปเยอะ ก็ต้องหาเงินกลับคืนใส่กระเป๋า เขาเคยให้คนมาถามผม จะเป็นรองนายกมั้ย ให้เอาเงินมา 3 หมื่น ผมบอกว่า ไม่ใช่ผมเป็นคนจ่าย คุณเป็นคนจ่ายผม ผมพูดไป

ตรง ๆ แบบนี้ วิธีการหารองนายก อบต.แบบนี้ ทำให้ได้เงินคืนมา หนึ่งแสนสองหมื่นบาท ค่าเป็น ผู้ช่วย แล้วทำไมคนอยากเป็นผู้ช่วยนายก ก็หาเงินได้จากส่วนหนึ่งค่าถนน ส่วนหนึ่งได้เงินเดือนมา อาจจะมีเดือนละ 5,000 บาท 4 ปี ปีหนึ่งก็ 6 หมื่นบาท”

การทำงานของ อบต. โดยทั่วไป เน้นการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น การสร้างถนน ซ่อมถนน เป็นโครงการที่ทำเป็นประจำทุกปี มีผู้รับเหมามาจากในเมือง และแต่งตั้งชาวบ้านเป็น คณะกรรมการตรวจสอบ ปัญหาอบต. เป็นปัญหาการตรวจสอบ คือเมื่อคณะกรรมการตรวจสอบ ที่เป็นชาวบ้านทั่วถึง มักไม่ได้รับการตอบสนองให้เกิดการแก้ไขปรับปรุง ผลคือ ถนนชำรุด เมื่อถนนชำรุด มีงบประมาณมาซ่อมใหม่ไป จนชาวบ้านไม่สนใจติดตามตรวจสอบการทำงานของ อบต. กล่าวว่ “ถ้าชำรุดก็ทำใหม่ไป ถ้าบอกลแล้ว อยู่อย่างเก่า ไม่ได้ทำให้มันดีขึ้นมา เลยไม่บอก”

9.6 ผลกระทบ (impact)

ในชุมชนปะอ่าว มีกลุ่มกิจกรรมที่ได้รับรางวัลและการยอมรับจากภายนอก เช่น กลุ่ม ทอผ้า กลุ่มหัตถกรรมทองเหลือง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาคำถามความเข้าใจ ได้ แบ่งข้อค้นพบจากการสังเกตการณ์ในพื้นที่เป็นสองส่วน คือ ส่วนที่อาจพิจารณาได้ว่าเป็นปัจจัยเสริม ที่ทำให้ขบวนการประชาสังคมทำงานได้ผล และปัจจัยเสี่ยง หรือจุดที่พึงต้องเฝ้าระวัง หรือแก้ไข ปรับปรุง ดังนี้

1) ปัจจัยเสริม

1.1) องค์กรต่าง ๆ ของขบวนการประชาสังคมในชุมชนมีความเข้มแข็ง หมู่บ้านได้รับการพัฒนาให้ส่งเสริมการรวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น กรมพัฒนาชุมชน มาทำกลุ่มทอผ้าใหม่ กลุ่มแม่บ้าน กรมป่าไม้ เข้าช่วยเรื่องป่าชุมชนในระยะเริ่มต้น หรือในกลุ่มทองเหลือง มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัย มาช่วยส่งเสริม เป็นการเสริมอาชีพ เฉพาะกลุ่มคนที่มีความชำนาญทำทองเหลือง ซึ่งเป็นลูกหลานของ นายทอง

ประเด็นที่น่าสนใจ คือว่า การทำงานของกลุ่มต่าง ๆ มีผลกระทบช่วยให้ชุมชนมีความ เข้มแข็งขึ้น เพราะมันเป็นการทำงานรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมอาชีพในยามว่าง เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นปัจจัย หนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจในหมู่บ้านดีขึ้น แต่มีผลต่อการทำงานเป็นกลุ่มในชุมชน

1.2) ในทางเศรษฐกิจ จะเห็นว่าชุมชนปะอ่าว ได้รับอิทธิพลจากเศรษฐกิจภายนอก ค่อนข้างชัดเจน ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะเมื่อทำนาเสร็จแล้ว ชาวบ้านประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ ไป รับจ้างทำงานในเมือง ขับรถรับจ้าง ขับแท็กซี่บ้าง งานก่อสร้างบ้าง ส่งผลต่อการพัฒนาในหมู่บ้าน

แตกต่างกันออกไป ขณะที่ชุมชนวังอ้อ เมื่อเสร็จจากการทำนาแล้ว จะทำไร่ปลูกพริก ปลูกถั่ว เป็นรายได้เสริม

1.3) ในเรื่องป่าชุมชน นายสุทัศน์ อยากพัฒนาป่า พัฒนาบ่อปลา พัฒนาให้เป็นป่าเชิงอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว แต่ดูว่าอยู่ในช่วงเริ่มต้น มีสวนสัตว์เล็ก ๆ เกิดขึ้นซึ่งยังต้องอาศัยการลงทุนอีกมาก เป็นความพยายามที่อยากจะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นในการพัฒนาชุมชนแห่งนี้

1.4) ในแง่การเมือง นายก อบต. พยายามประนีประนอม หรือ ประสานสัมพันธ์ กับหมู่บ้านต่าง ๆ โดยเฉพาะภายหลังการเลือกตั้ง ที่มีความขัดแย้งกันอยู่ โดยเฉพาะผู้ที่แพ้การเลือกตั้ง จึงพยายามดึงคนที่แพ้การเลือกตั้งมาเป็นรองนายก ซึ่งเป็นแนวความคิดในการประสานรอยร้าว และให้ผู้นำต่าง ๆ ได้มาร่วมกันพัฒนา

2) ปัจจัยเสี่ยง จุดที่ต้องระวัง หรือแก้ไขปรับปรุง

2.1) ในแง่วิถีชีวิตของหนุ่มสาว มีลักษณะค่อนข้างต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำมาหากิน เป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างเหินห่าง อาจเป็นเพราะในชุมชนปะอาว หนุ่มสาวส่วนใหญ่ไปทำงานในเมือง มีปัญหาเสพยาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาดื่มเหล้า ผู้เฒ่าผู้แก่ ห้ามนปราชญ์หนุ่มสาวไม่ค่อยรับฟัง อาจเป็นเพราะหนุ่มสาวมีรายได้จากการทำมาหากินในเมือง สามารถพึ่งตัวเองได้มาก ประกอบกับกระแสบริโภคนิยม ที่หนุ่มสาวเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากการไปทำงานในเมือง

2.2) การรวมกลุ่มอาชีพเสริมที่ทำกันอยู่ มักเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ วัยกลางคนขึ้นไปมากกว่าหนุ่มสาว ยกเว้นกลุ่มท่องเที่ยวซึ่งต้องอาศัยภูมิปัญญาเฉพาะ มีลูกหลานวัยหนุ่มสาวทอด อาจเป็นเพราะว่ายังสามารถทำธุรกิจเรื่องนี้ได้ มีรายได้ที่คนมารับซื้อ ต่างกับกลุ่มทอผ้าในช่วงหลัง มีปัญหาผ้าล้นตลาด ดังนั้น การทอผ้าซึ่งแต่เดิมจะทอกันทุกบ้าน (ชุมชนปะอาวมี ก็ทอผ้าเกือบทุกหลังคาเรือน)

2.3) การทำงานรวมกลุ่มกันภายใต้การนำของนายสุทัศน์ ทองล้วน ในช่วงที่ทำหน้าที่เป็นกำนันอยู่ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มหลายกลุ่มในชุมชน มีผลช่วยทำให้เศรษฐกิจของชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันทำงาน มีความเข้าใจในวิธีการรวมกลุ่มทำงาน ทำให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดรายได้ เมื่อนายสุทัศน์ ไม่ได้มีบทบาทต่อเนื่องในการพัฒนาชุมชน อาจกระทบต่อการพัฒนาการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้ เนื่องจากผู้เข้ามามีบทบาทต่อจากนายสุทัศน์อาจมีแนวทางคนแนวกับที่ได้วางไว้

9.7 ความเป็นประชาธิปไตยชุมชน

ในเรื่องประชาธิปไตยชุมชนปะอาว หากจะใช้แว่นหลักการสำคัญของประชาธิปไตยมาส่องดู อาจพิจารณาได้ว่า ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนปะอาว มีลักษณะเด่น เป็นประชาธิปไตยมีส่วนร่วมตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การจัดระบบระเบียบของทางการที่เป็นอยู่ยังไม่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติที่มีอยู่ของชาวชุมชนปะอาว ในการจัดการกับปัญหาของตนเอง

ตัวอย่าง ความแปลกแยกระหว่างการรวมกลุ่มตามธรรมชาติในการแก้ปัญหาน้ำประปาภายในชุมชน กับการทำงานของ อบต. ในฐานะท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ดูแลชุมชน แต่เดิม ชุมชนมีกลุ่มน้ำประปา ชาวบ้านดูแลกันเอง ต่อมาเมื่อมี อบต. มอบการดูแลน้ำประปา ให้ อบต. เมื่อไปอยู่ภายใต้การดูแลของอบต. ต้องเป็นไปตามระเบียบของ อบต. ที่ชาวบ้านเข้าไม่ถึง เพราะไม่ใช่ระเบียบที่ชาวชุมชนรับรู้ร่วมกัน หรือมีส่วนในการกำหนด เช่น มีระบบการจัดซื้อจัดจ้าง ระเบียบการใช้จ่ายเงินที่ยุ่งยาก มีค่าใช้จ่ายแพงขึ้น ต้องมีระบบจ้างพนักงาน มีการประมูลงาน ฯลฯ ทำให้กลุ่มประปาที่มีมาต้องเล็กรากันไป หุ่นที่ระดมมาตั้งกลุ่ม ต้องคืนให้สมาชิกหมด แล้วจัดตั้งพนักงานขึ้นมาดูแล เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบของทางราชการทั้งหมด

นายสุทัศน์ให้ความเห็นว่า “คือจริง ๆ เวลาพูดถึงระเบียบอะไรบางอย่าง มันก็มีระเบียบรวมของ อบต. ที่ใช้ในระเบียบการทำงานข้อบังคับต่าง ๆ แต่มันก็มีบางส่วนที่ อบต. ออกเองได้ เพื่อที่จะมาใช้เป็นเครื่องมือในการทำงาน ถ้าเราเอาระเบียบมาบีบเราในการทำงาน มันก็ไม่ได้ใช้ใหม่ ระเบียบไม่ใช่เป็นเป้าหมาย ที่เราจะมารักษาระเบียบ จะทำอย่างไรถึงจะเอาระเบียบมาช่วยทำงานให้มันเกิดผล แต่ก็ยังเป็นระบบระเบียบ คือ ระเบียบการทำงานให้เกิดความเรียบร้อยถึงจะมีระเบียบเป็นเครื่องมือ

อบต. ต้องออกข้อบังคับเอง ว่าทำยังไงจะทำงานได้ ไม่ใช่ว่ามายึดระเบียบ แล้วทำงานไม่ได้ อันนี้ก็เป็นปัญหาเหมือนกัน คือว่า ยังไม่เข้าใจ ยังไม่รู้จักใช้ ก็เอาความคิดอย่างพอไปทำระเบียบ ใต้มัน ถ้าอยากจะทำ เพราะ อบต. ก็มีอำนาจอยู่แล้ว ทำไงให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม จัดสรรดูแลจัดการ และใช้น้ำอย่างประหยัด คือว่าง่าย ๆ อบต. มันต้องรับผิดชอบมากก็จริงอยู่ แต่ว่าดูแลเพื่อการอุดหนุน แล้วนายกมาถามผม บอกว่า ในเมื่อ อบต. ตั้งงบอุดหนุน อบต. จะได้อะไร ผมถามว่า อบต. จะเอาอะไร ผมยังงง เพราะชาวบ้านเขาได้ แล้วท่านจะเอาอะไรอีก ก็ทำงานเพื่อชาวบ้าน“

การเมืองในท้องถิ่น ยังคงพึ่งพานักการเมืองระดับชาติ โดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณ ดังที่นายสุทัศน์เล่าว่า การจัดหางบประมาณเข้าท้องถิ่น มี 2 ท่อ ท่อ อบต. ทางหนึ่ง กับท่อทางตรง

กับชุมชน ท่อทางตรงขึ้นอยู่ว่าจะหาหน้การเมืองสายไหน “เวลาเจ้านายมาเยี่ยม ถ้าเข้าถึงมือเขา เขาจะช่วยผลักดันให้ได้”

นายสุทัศน์ ได้ให้แนวความคิดในเรื่องการใช้งบประมาณเพื่อการพัฒนาตำบลในอนาคต ว่า “ในอนาคต ส่วนราชการ จะจัดสรรให้ อบต. ปี พ.ศ. 2550 เขาจะโอนมาให้ อบต. คือ เราจะต้องบริหารว่า แต่ละหมู่บ้าน ต้องการโครงการอะไร จากประชาคม แล้ว อบต. ก็ทำตามแผน และมีการแบ่งสัดส่วนตามเปอร์เซ็นต์ เรื่องสิ่งแวดล้อมเท่านี้ เรื่องอาชีพเท่านี้ ถ้าไม่ทำแบบนี้ คิดจะแบ่ง ส่วนไหนตัวเองคิด ก็เลยไปทำเสียหายหมด ก็เลยไปสร้างถนนเสียหายหมด เพราะว่าได้ประโยชน์ นำเป็นห่วงกลุ่มต่าง ๆ จะเข้มแข็งขึ้นมาอย่างไร กลุ่มอาชีพทอผ้า ก็เริ่มมีปัญหาเรื่องการตลาด ถ้าไม่มีทุนเข้ามาสนับสนุน ก็อาจจะอ่อนแอไปตามเวลา”

นายสุทัศน์ เล่าว่า “ช่วงหนึ่ง มีการทำแผนพัฒนาชนบท ได้รับงบประมาณมาจาก ธกส. ทำเป็นแผนแม่บทของตำบล ตอนนั้น ธกส. มายึดเอาตำบลปะอวกับตำบลไร่น้อย มีการอบรม เขาจะสำรวจข้อมูลของหมู่บ้านว่า ข้อมูลของหมู่บ้านมีปัญหาอะไร คนต้องการอะไร ค่าใช้จ่ายเท่าไร ให้คนนำเอกสารไปสำรวจ นำข้อมูลเข้ามาเสนอในเวที 2 เวที เวที 1 เป็นการสำรวจข้อมูลของหมู่บ้าน แต่ละครัวเรือนสำรวจมาได้ 70 เปอร์เซ็นต์ แต่ยังไม่ได้สรุปข้อมูลที่ได้จากการสำรวจว่า ปัญหาอะไรบ้าง เวที 2 ต้องสรุป ว่าปัญหาของตำบลนี้มีอะไรบ้าง”

โดยสรุป วิธีการ คือ สำรวจก่อนว่าตำบล นี้มีค่าใช้จ่ายเท่าไร เป็นหนี้สินเท่าไร แล้วมีทรัพยากร อะไรบ้าง พอจะช่วยเหลือได้ แล้วจะสำรวจว่า ตำบลปะอว ชาติอยู่เท่าไร จะมาวางแผนแม่บทชุมชน แล้วแนะนำถึงวิสาหกิจชุมชน เป็นงานที่ ธกส. รับนโยบายทำแผนวิสาหกิจชุมชนมาทำแผนพัฒนาแม่บทของชุมชน ถ้าแผนเสร็จ ข้อมูลของปะอวก็เห็นภาพชัด อบต. ก็สามารถเอาแผนแม่บทนี้ไปใช้ในการทำงานได้

“การเขียนแผน แผนคือ เราต้องฝันทั้งหมดว่า ในตำบลนี้เราต้องทำให้ได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้น ในเมื่อมีคนเสนอเข้ามา มันต้องอยู่ในแผนของเราอยู่แล้ว ต้องทำได้ ผมร่วมเขียนแผน ผมบอกต้องเขียนให้หมด ไม่ว่าถนนทุกเส้น หรือโครงการอะไร ในหมู่บ้านต้องเอาเข้าไปหมด เรื่องที่ทำได้หรือไม่ได้ มันเป็นเรื่องงบประมาณ เพราะการฝัน ฝันให้กว้างไกล”

“มันก็เป็นระบบในอุดมคติ ที่อยากจะให้มีการทำแผนวิสาหกิจชุมชน เป็นแผนแม่บทให้กับ อบต. และ อบต. เป็นผู้เอาแผนไปปฏิบัติ แต่ว่าในข้อเท็จจริง มันเป็นไปได้ไม่ได้ อบต. อาจมีแผนของตัวเอง ซึ่งเป็นแผนของตัวเองที่อยากจะทำ เพราะมันมีประโยชน์อะไรก็ไม่รู้ ถ้าก่อสร้างเยอะ ผลประโยชน์ก็จะดีกว่าแบบอื่น”

“มันก็มีวิธีการไงว่าจะใช้งบประมาณยังไง เพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชน หรือจะประโยชน์สูงสุดของ อบต. ถึงถามว่า อบต. ได้อะไร อันนี้ก็เป็นธรรมชาติที่น่าสนใจ อยู่ที่มีการมอง ดังนั้น ต้องอยู่ที่สมาชิกในชุมชนด้วย ถ้าสมาชิกในชุมชนไม่เข้มแข็งก็แล้วไป อบต. ก็จะไม่เข้มแข็งเรื่อย ๆ เป็นไปได้ ที่ อบต. เข้มแข็ง แต่ชุมชนไม่เข้มแข็ง”

9.8 การประมวลผล การวิเคราะห์-สังเคราะห์ และการอภิปราย

ขบวนการประชาสังคมในชุมชนปะอาว เป็นฐานช่วยเสริมสร้างความผูกพันของสมาชิก และผู้นำภายในชุมชน เป็นความไว้วางใจ และศรัทธาที่ชุมชนมีส่วนร่วมกัน ความผูกพันภายในขบวนการประชาสังคม จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความสามารถในการรักษาอธิปไตยของชุมชนให้อยู่รอดจากอิทธิพลครอบงำจากภายนอก ในชุมชนปะอาว มีการรวมกลุ่มต่าง ๆ อาทิ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน ร้านค้าชุมชน สหกรณ์ร้านค้า ป่าชุมชน พิพิธภัณฑ์ กลุ่มท่องเที่ยว กลุ่มแม่บ้าน สหกรณ์หัตถกรรมบริการ ซึ่งมีสมาชิกจากหมู่บ้านปะอาวทุกหมู่บ้าน และยังมีกลุ่มย่อย กลุ่มเย็บกระเป่า กลุ่มน้ำแจก๊วย กลุ่มฉาปนิก กลุ่มดอกไม้จัน ตัวอย่าง กลุ่มดอกไม้จันลงหุ้้นทำดอกไม้จัน ทำหีบศพ คนปะอาวใช้บริการจากกลุ่มนี้เวลาฝังศพ ไม่ต้องพึ่งตลาดข้างนอก ในชุมชนปะอาวเกือบทุกคนล้วนเป็นสมาชิกไม่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มประปา กลุ่มเยาวชน กลุ่มเอดส์ เป็นต้น

เครือข่ายของขบวนการประชาสังคมในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ผู้นำมีความสามารถในการเชื่อมต่อและใช้ทรัพยากรทั้งจากเครือข่ายภาครัฐ ราชการ องค์การเอกชน และภาคการเมือง โดยเฉพาะการเมืองในระดับภูมิภาคและระดับชาติ ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน ความสามารถของผู้นำที่สามารถจัดการกับอำนาจที่พยายามเข้ามามีอิทธิพลและกอบโกยผลประโยชน์จากชุมชนด้วยการเปลี่ยนแปลงพลิกผันให้เป็นโอกาสที่เอื้อต่อประโยชน์ของชุมชนมากที่สุด รวมถึงความสามารถของชุมชนที่สามารถรักษาคุณค่าคุณธรรมของชุมชน และของผู้นำในการคงรักษาการทำงานรวมหมู่เพื่อชุมชนและการทำงานที่มีความโปร่งใสไว้ได้ (ชุมชนปะอาว มีวัดใหญ่ที่วิจิตรงดงามถึง 2 วัด มีป่าชุมชน มีบ่อปลาขนาดใหญ่ มีพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรักษาโบราณเก่าแก่ที่เล่าความเป็นมาของชุมชน เครื่องใช้ ลวดลายผ้าชิ้นโบราณ และเครื่องโบราณวัตถุที่มีค่าของชุมชน)

ความสามารถของผู้นำเอง ที่มีจุดยึดเหนี่ยวที่ชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญ บุคลิกของนายสุทัศน์ ที่มุ่งมั่น และหมั่นแสวงหาความรู้ แสวงหาเพื่อนที่ไม่เลือกกว่าจะเป็นรัฐ นักการเมือง องค์การเอกชน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญ ประกอบกับการมีแกนนำ และสมาชิกที่เข้มแข็งและให้การสนับสนุน

การทำงานของนายสุทัศน์มานานหลายปี เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การทำงานรวมกลุ่มในชุมชนปะอามีความต่อเนื่องไปในแนวทางเดียวกันจนเกิดมรรคเกิดผล สิ่งที่น่าสนใจ คือว่า นายสุทัศน์ มีความสามารถในการเข้าถึง เข้าใจ และรู้จักใช้ระบบระเบียบกฎเกณฑ์ของราชการให้เกิดประโยชน์กับชุมชน ตัวอย่าง เช่น ความสามารถในการศึกษาแสวงหาความรู้ หน่วยงานไหนมีงบประมาณ และเป็นงบประมาณที่สามารถใช้ได้ ในโครงการลักษณะไหน จะจัดทำโครงการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การใช้งบประมาณ เพื่อสามารถได้รับการอนุมัติได้โดยง่าย หรือการใช้วิธีการทางอ้อมเพื่อให้ครบหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด เช่น สอดแทรกวาระในที่ประชุมที่กำลังจะมีขึ้น เพื่อนำเสนอโครงการที่ยกวางขึ้น ผ่านที่ประชุมหมู่บ้านก่อน ตามที่กำหนดในระเบียบ เป็นต้น ข้อนี้อาจต่างกับชุมชนอื่น ๆ ที่ระเบียบ และขั้นตอน เป็นอุปสรรคในการนำเสนอโครงการของงบประมาณมาใช้พัฒนาชุมชน เพราะความไม่เข้าใจ และไม่สามารถเข้าถึงกฎระเบียบจนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือได้ และนี่อาจเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยทำให้ชุมชนปะอามีสามารถจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาได้หลากหลายกลุ่ม เพราะผู้นำมีความสามารถในการสนองตอบความต้องการของบางหน่วยงานในการปฏิบัติตามระเบียบ ในการที่ต้องมีกลุ่มรองรับในการนำเสนอโครงการ ซึ่งผู้นำชุมชนปะอามีสามารถสนองตอบ จัดหากิจกรรมให้ได้ เป็นต้น

ในทางการเมืองการเลือกตั้ง ชุมชนปะอามีได้แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ที่การเลือกตั้งเต็มไปด้วยการซื้อขายเสียง ซึ่งสำหรับชาวชุมชนปะอามี การซื้อขายเสียงมิใช่ปัญหาของชุมชน การแจกเงินซื้อเสียงถือเป็นเรื่องปกติ และหาได้มีส่วนกระทบกับความเป็นอยู่ของชาวปะอามีแต่อย่างใด เพราะผลการเลือกตั้งไม่ได้สร้างผลแตกต่างให้เกิดขึ้นกับชุมชนเท่าไรนัก เพราะไม่ว่าผู้สมัครใครจะเป็นผู้ชนะเลือกตั้ง หรือพรรคการเมืองใดเป็นรัฐบาล ชุมชนปะอามีสามารถเข้าถึงผู้สมัครหรือพรรคการเมืองนั้น และนำประโยชน์มาสู่ชุมชนได้เช่นกัน

ขณะที่การเลือกตั้งท้องถิ่น ส่งผลกระทบต่อชุมชน ค่อนข้างชัดเจน เพราะการแข่งขันกลายเป็นประเด็นเรื่องของการเสียหน้า เสียความรู้สึก เป็นเรื่องของแพ้ชนะ มิใช่เรื่องของความเหมาะสม สอดคล้องกับภารกิจและตำแหน่งหน้าที่การทำงาน มีการแบ่งกลุ่ม แบ่งก๊กแบ่งเหล่าในชุมชน แต่ไม่ได้สร้างความแตกแยกในชุมชนนัก เพราะผู้นำที่ลงสมัครมาจากเครือข่ายเดียวกัน ที่ยังคงความผูกพัน ประกอบกับความมีคุณธรรมของผู้นำ ผู้สมัครที่ลงแข่งขัน และเครือข่ายมิตรสหายที่เกี่ยวข้อง มีส่วนช่วยเจือจางความไม่พอใจจากผลการเลือกตั้งในส่วนของผู้แพ้การเลือกตั้งไปได้ ผู้แพ้ผู้ชนะ ยังคงสมาคมร่วมวงไปพูดคุยช่วยเหลือกันในงานต่าง ๆ ของชุมชน

การเลือกตั้งที่เป็นอยู่ พึงถูกวิเคราะห์แนวการออกแบบที่แปลกแยกกับวิถีชุมชน ในการสรรหาบุคคลมาทำหน้าที่แทนในทางการเมือง อันเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ทำให้ระบบการใช้จ่ายเงินซื้อ

เสียงส่งผลกระทบต่อผลการเลือกตั้ง ในวิถีเดิม ชาวบ้านได้คนมาทำงาน ด้วยการมอบหมายให้คนที่รู้ว่ามี ความรู้ความสามารถ และมีความเหมาะสมกับงานที่จะให้ทำ ตัวอย่าง เช่น ให้นาย ก. ที่รู้กันทั้ง หมู่บ้านว่าเชี่ยวชาญในเรื่องการทำเครื่องทองเหลือง เพราะเป็นภูมิปัญญาของพ่อนาย ก. ที่ตกทอด สืบมา เป็นประธานกลุ่มเครื่องทองเหลือง โดยที่นาย ก. ไม่ต้องไปโฆษณาหาเสียงแต่ประการใด และ นาย ก. ยินดี เพราะรู้ว่าตนสามารถทำได้ดีกว่าคนอื่น เป็นต้น ขณะที่การเลือกตั้ง ดังที่เป็นอยู่ ผู้มีสิทธิ เลือกตั้งไม่รู้จักผู้สมัครมารับเลือก และไม่อาจรู้ได้จริงจากการโฆษณาหาเสียงดังที่เป็นอยู่ ประกอบ กับผลการเลือกตั้งที่ผ่านมา มิได้สร้างความแตกต่าง การซื้อขายเสียงจึงเป็น ห่วงโซ่หนึ่งของวงจร อุบาทว์ทางการเมืองต่อไป

ดังนั้น การแจกเงิน เลี้ยงเหล้า จึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป แม้นแต่เดิมการแข่งขัน หาเสียงส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเลี้ยงเหล้า ซึ่งถือเป็นน้ำใจ ต่อมา การแข่งขันทวีความรุนแรงขึ้น และมีการ เชื่อมต่อผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองท้องถิ่นกับนักการเมืองระดับชาติ ที่นักการเมือง ระดับชาติ ร่วมกับนักธุรกิจ ข้าราชการระดับจังหวัดใช้อิทธิพลบารมีและให้ทุนสนับสนุนนักการเมือง ท้องถิ่นแข่งขันเลือกตั้ง การแจกเงินเริ่มมีมูลค่ามากขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตาม การแจกเงิน เลี้ยงเหล้า มิได้เป็นปัญหาในการเลือกตั้งสำหรับประชาชนในชุมชน เพราะสำหรับพวกเขาแล้ว การเลือก ผู้สมัครคนใดมิได้ให้ผลที่แตกต่างสำหรับชุมชน ไม่ว่าผลการเลือกตั้งจะเป็นอย่างไร สิ่งที่เกิดขึ้น คือ จะมีคนในชุมชนอย่างน้อยสองคน(ส.อบต.)มีงานทำเพิ่มขึ้นและแถมมีเงินเดือนใช้ไปอีกสี่ปี ไม่ว่า บุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม การ"แจก"ในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง ย่อมเป็นสิ่งที่ "รับ"ได้ ประชาชนใน ชุมชนเองไม่ได้รู้สึกต้องรับผิดชอบ เพราะมิได้เป็นผู้จัดให้มีการเลือกตั้ง มิได้เป็นผู้ต้องการให้มีการ เลือกตั้ง มิได้เป็นเจ้าของการเลือกตั้ง หรือถ้าจะใช้ภาษาปัจจุบัน คือ มิได้เป็น "เจ้าภาพ" ประเด็น ไม่ได้อยู่ที่ว่า เมื่อประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าภาพในการจัดเลือกตั้งเสียเองแล้ว ปัญหาการซื้อขาย เสียงจะหมดไป หากอยู่ที่ว่าเมื่อประชาชนในชุมชนเห็นถึงความจำเป็นและต้องการผู้แทนที่จะมาทำ หน้าที่แทนในการพัฒนาชุมชนของเขา พวกเขาพึงมีสิทธิที่จะใช้วิถีทางของตนเองในการเลือกหาคนที่ เหมาะสมเอง เพื่อว่าเมื่อชุมชนรู้สึกถึงความรับผิดชอบในการเลือกสรรคน ชุมชนจะได้คนที่เหมาะสม มาทำหน้าที่อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นผู้แทนของชุมชน

ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) การทำงานที่ยึดติดกับระเบียบราชการ และปลัดอบต.ที่ผ่านการอบรมหล่อหลอมให้มีวิถีคิดวิถีทำงานแบบราชการ ทำให้องค์การบริหารส่วน ตำบล มีวัฒนธรรมการทำงานแบบราชการที่ถูกรื้อแบบมาให้ทำงานแบบสังการ มากกว่าแบบการ สร้างการมีส่วนร่วม อบต. ถูกทำให้เป็นราชการในส่วนท้องถิ่น มากกว่าที่จะมาเป็นกลไกทำงานของ ชุมชน ส่งผลให้ชาวบ้านที่ได้รับการเลือกตั้งมาทำหน้าที่ใน อบต. และไม่มีความรู้ความเข้าใจ เข้าไม่

ถึงกับระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ถูกออกแบบมา กลายเป็นผู้มีอำนาจที่ตกอยู่ในภาวะไร้อำนาจ ไม่สามารถใช้เครื่องมือ คือ ระเบียบ ในการทำงานตามที่ตนเองต้องการ ต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะ ปลัด อบต. นายก อบต. จึงเปรียบดังหนุมนที่ถูกพันธนาการด้วยกฎเกณฑ์ระเบียบและสิ่งแวดล้อมแบบราชการ ไม่สามารถแสดงพลังศักยภาพได้อย่างเต็มที่ ในกรณีที่ไม่เท่าทัน จะต้องตกอยู่ในสภาวะเป็นหุ่นเชิดให้กับราชการในส่วนท้องถิ่นและภูมิภาคหรือตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของนักการเมือง โดยไม่รู้ตัว ประกอบกับวัฒนธรรมแบบเอินยอให้หลงว่ามีอำนาจ มีเครื่องแบบตราตั้ง การให้รางวัล เหรียญตราต่าง ๆ การยกย่องปรนเปรอนานา เมื่อ อบต.สามารถทำงานตามสั่งได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ แม้นผลงานที่ทำไปนั้น จะไม่ค่อยตอบสนองกับความ ต้องการที่แท้จริงของชุมชนก็ตาม

การจะทำให้ อบต. เป็นกลไกของชุมชนได้อย่างแท้จริง นายก อบต. และ สมาชิก อบต. ต้องมีความสามารถในการควบคุมและใช้กลไกที่มีอยู่อย่างแท้จริง เพราะแม้ปัจจุบัน อบต.จะสามารถมีงบประมาณของตนเอง แต่ยังไม่มีความสามารถในการใช้งบประมาณ ด้วยข้อจำกัดของกฎระเบียบแบบราชการที่ซับซ้อนยุ่งยาก การออกแบบระเบียบการใช้งบประมาณที่ซับซ้อน มีฐานคิดจากความไม่ไว้วางใจ ความไม่เชื่อมั่นในชุมชนว่าจะสามารถตรวจสอบและทำให้เกิดความถูกต้องได้ ซึ่งแม้ความข้อนี้จะมีส่วนถูกอยู่บ้าง เพราะเมื่อชาวบ้านเห็นความไม่ถูกต้องในโครงการ แม้นประสงค์จะให้มีการแก้ไข แต่เมื่อออกไปแล้ว ไม่มีการแก้ไข ก็ไม่ประสงค์จะร้องเรียนที่อาจนำไปสู่ความบาดหมางใจระหว่างผู้ร้องเรียนกับ อบต.ในที่สุดได้ จึงเป็นสภาพการณ์ที่ตกอยู่ในวังวน เพราะท้ายที่สุด การออกแบบระเบียบที่ยุ่งยากซับซ้อน มิได้ช่วยแก้ปัญหา แต่กลับตกเป็นเครื่องมือของผู้รู้ระเบียบไม่กี่คนที่อาศัยช่องว่างหาประโยชน์จากระเบียบจนได้ ขณะที่ชาวบ้าน ที่เข้ามาเป็นผู้บริหารไม่สามารถจับได้ไล่ทัน หรือบางครั้ง ต้องตกกระไดพลอยโจนไปด้วย ยิ่งไม่ต้องกล่าวถึงชาวบ้านในชุมชนที่ประสงค์จะตรวจสอบ ย่อมไม่มีความรู้ความเข้าใจที่จะไปตรวจสอบประการใดได้

ปัจจุบัน มีแนวคิดเรื่องการออกแบบการจัดทำงบประมาณที่มุ่งที่ผลลัพธ์ของโครงการ และความคุ้มค่าของงบประมาณกับผลลัพธ์ มากกว่าการมุ่งที่ความถูกต้องของระเบียบ หากวิธีการนี้ถูกนำไปใช้อย่างจริงจัง และทำระเบียบให้ง่าย ลดขั้นตอน ช่วยให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ง่าย จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของผู้บริหารที่มาจากชาวบ้าน และชาวบ้านที่ตรวจสอบและให้มีการแก้ไขปรับปรุง

ในส่วนของปลัด อบต. น่าจะสรรหา บุคคลที่เป็นคนของชุมชน หรือคนที่อยู่ภายในท้องถิ่น เป็นสำคัญ เพื่อให้สำนึกความรักในท้องถิ่น ช่วยกำหนดการทำงานให้เป็นไปเพื่อชุมชนมากกว่า ในประเด็นที่เป็นห่วงว่า ปลัด อบต. เป็นพนักงานประจำ จะเป็นปัญหาในการบริหารจัดการเมื่อทำงานในที่เดียวกัน ๆ วิธีการนี้อาจแก้ไขได้ ด้วยการให้มีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยน แต่

ให้อยู่ภายในขอบเขตพื้นที่ของท้องถิ่น หรืออำเภอ จังหวัดเดียวกัน เป็นต้น เมื่อได้ ปลัด อบต. ที่มีสำนึกเพื่อชุมชนสูง และมุ่งเน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเพื่อชุมชน วัฒนธรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้คุณค่ายกย่องธรรมเนียมปฏิบัติ และบรรทัดฐานของชุมชน ให้เสียงของชุมชนเป็นเสียงที่กำหนดการทำงานของ อบต. มากกว่าเสียงที่มาจากราชการส่วนกลาง หรือส่วนภูมิภาค จะมีส่วนช่วยทำให้ อบต. เป็นกลไกของชุมชน และทำงานเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

เมื่อมองภาพโดยรวม ในสภาพแวดล้อมของการเมืองแบบโลกาภิวัตน์ หากชุมชนปะอาว ยังคงรักษาความเป็นชุมชนปะอาวดังที่เป็นมา ด้วยอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนที่ได้รักษาคุณค่าทางจารีตประเพณี บรรทัดฐาน ความเชื่อ และวิถีชีวิตดั้งเดิม ประกอบกับมีผู้นำที่มีคุณธรรม มีขบวนการประชาสังคมเข้มแข็ง สามารถเปิดพื้นที่รับ และรู้จักเลือกรับสิ่งต่าง ๆ จากภายนอกที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน มี อบต. ที่เป็นกลไกทำงานเพื่อชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา กำหนดวิถีชีวิตของตนเอง จะเป็นส่วนช่วยให้ชุมชนได้อยู่รอดปลอดภัยจากอิทธิพลคุกคาม และรักษาอธิปไตยความเป็นประชาธิปไตยของชุมชน ไว้ได้ระดับหนึ่งอย่างน้อยในขณะนี้เป็นอย่างนี้

9.9 การประมวลค่า

เพื่อเป็นการยืนยันข้อค้นพบจากงานวิจัย ภายหลังจากเก็บข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ให้ผู้ช่วยวิจัย เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการจัดประชุม group interview เพื่อตอบแบบสอบถามที่ร่างตามกรอบแนวคิด civil society diamond : SVEI จากการประมวลข้อมูลที่ได้มา พบว่า

1. ในขบวนการประชาสังคมชุมชนปะอาว มีค่าเฉลี่ยรวมของกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้
 - ในส่วนของโครงสร้าง (structure) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .81
 - ในส่วนคุณค่า(values) ขององค์กร มีค่าเฉลี่ย .72
 - ในส่วนสภาพแวดล้อมในชุมชน (environment) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .84
 - ในส่วนผลงานที่สร้างผลกระทบ (impact) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .79
 โดยมีค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม เท่ากับ .79
2. ลักษณะประชาธิปไตยชุมชน เมื่อรวมค่าเฉลี่ยความเห็นในเรื่องประชาธิปไตยของกลุ่มต่าง ๆ พบว่า
 - ประชาธิปไตยแบบตัวแทน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .65
 - ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .75
 - ประชาธิปไตยแบบถกเถียงเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1

ดังนั้น เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ ระหว่างความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ กับคุณลักษณะของประชาธิปไตย จึงอาจสรุปได้ว่า ชุมชนมีขบวนการประชาสังคมชุมชนปะอาวที่เข้มแข็ง มีแนวโน้มที่จะมีคุณลักษณะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และประชาธิปไตยแบบถกเถียงเรียนรู้ มากกว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทน ดังรายละเอียดในตารางที่ 9.1 - 9.2 และกราฟที่ 9.1 - 9.2

ตารางที่ 9.1

แสดงลักษณะความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม ชุมชนปะอ่าว สัมพันธ์กับลักษณะประชาธิปไตยชุมชน

ตัวชี้วัด	ข้อค้นพบที่เด่นจากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย	แนวคำถามแก่นำของผู้ช่วยผู้วิจัย	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม				
			กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4	ค่าเฉลี่ย
1. ในส่วนของโครงสร้าง (structure)	มีผู้นำที่เป็นนักประสานหาทรัพยากรจากภายนอก มาหนุนช่วยงานพัฒนาของชุมชน มีแกนนำหลายคน ที่เห็นประโยชน์ของการทำงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ การทำงาน ร่วมกับเครือข่าย และการรับการสนับสนุนช่วยเหลือจากภายนอก	โครงสร้าง / วัตถุประสงค์ / เป้าหมายของกลุ่ม การศึกษานุคลิก ลักษณะผู้นำ/สมาชิก (actors) มีคุณธรรมแบบพลเมือง (civic virtue) การยอมรับความแตกต่าง มีสำนึกสาธารณะ / สำนึกทาง การเมือง ความเป็นประชาธิปไตย มีการประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การทำกิจกรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน มีทุนทรัพยากร ขององค์กร มีการสนับสนุนช่วยเหลือจากภายนอก	.89	.80	.82	71	.81
2. ในส่วนคุณค่า (values) ขององค์กร	ความผูกพันของชุมชนในการดูแลรักษาป่าชุมชน การรักษาคุณค่าต่าง ๆ ภายในชุมชน และการรื้อฟื้น ภูมิปัญญาชุมชนให้ได้รับการยอมรับจากสังคม	ความเป็นประชาธิปไตย ความโปร่งใส (transparency) มีน้ำใจ เมตตา กรุณา (compassion) ความสามารถในการทำงานรวมหมู่ (collectivism)	.77	.64	.75	.71	.72
3. ในส่วนสภาพแวดล้อม ในชุมชน (environment)	ความเป็นชุมชนเก่าแก่ที่รักษาความเป็นเครือญาติที่ แน่นแฟ้น มีความผูกพันช่วยเหลือพึ่งพากัน การ รักษาวัฒนธรรมประเพณี ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ อุดมสมบูรณ์ และมีความมั่นคงในที่ดินทำกิน	ทุนทางสังคม ประกอบด้วย ความไว้วางใจ (trust) ค่านิยมที่ดี (value) บรรทัดฐานทางสังคม (norms) คุณธรรม จริยธรรม ทุน-ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์กับรัฐ องค์กรเอกชน พรรคการเมือง	.78	.78	.89	.89	.84

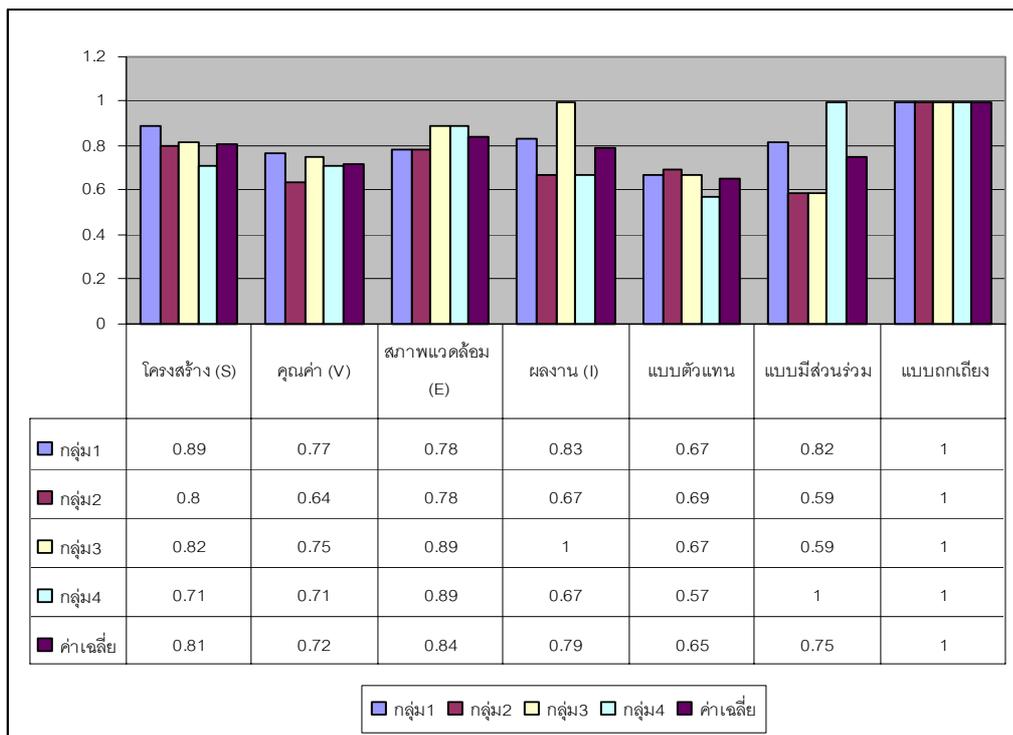
ตารางที่ 9.1 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ข้อค้นพบที่เด่นจากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย	แนวคำถามแนะนำของผู้ช่วยผู้วิจัย	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม						
			กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4	ค่าเฉลี่ย		
4. ในส่วนผลงานที่สร้างผลกระทบ (impact)	มีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับรางวัล ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอก การทำงานกลุ่มมีส่วนร่วมหนุนช่วยเศรษฐกิจภายในชุมชนให้ดีขึ้น	การได้รับการยอมรับจากชุมชน/สังคม และ การทำงานสนองต่อความต้องการของชุมชน	1	2	3	4	ค่าเฉลี่ย		
			.83	.67	1	.67	.79		
			ค่าเฉลี่ยรวมของข้อ 1-4						
			ค่าเฉลี่ยโดยรวมของชุมชน (ค่าเฉลี่ยทุกกลุ่ม)						
			.82	.72	.87	.75	.79		
			ค่าเฉลี่ยรวมของประชาธิปไตย ↓						
5. ลักษณะประชาธิปไตยชุมชน	การพึ่งพาของนักการเมืองท้องถิ่นที่รบกวนสนับสนุนจากนักการเมืองระดับชาติในเรื่องงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชน	ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy)	.67	.69	.67	.57	.65		
			การรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาตนเองของสมาชิกในชุมชน	ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy)	.82	.59	.59	1	.75
					การมีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่าง ๆ ตามธรรมชาติภายในชุมชน	ประชาธิปไตยแบบถกเถียงเรียนรู้ (deliberative democracy)	1	1	1

หมายเหตุ กลุ่มที่ 1 : ออมทรัพย์ กลุ่มที่ 2 : กองทุนพัฒนาร้านค้า กลุ่มที่ 3 : ป่าชุมชน กลุ่มที่ 4 : ทอผ้า

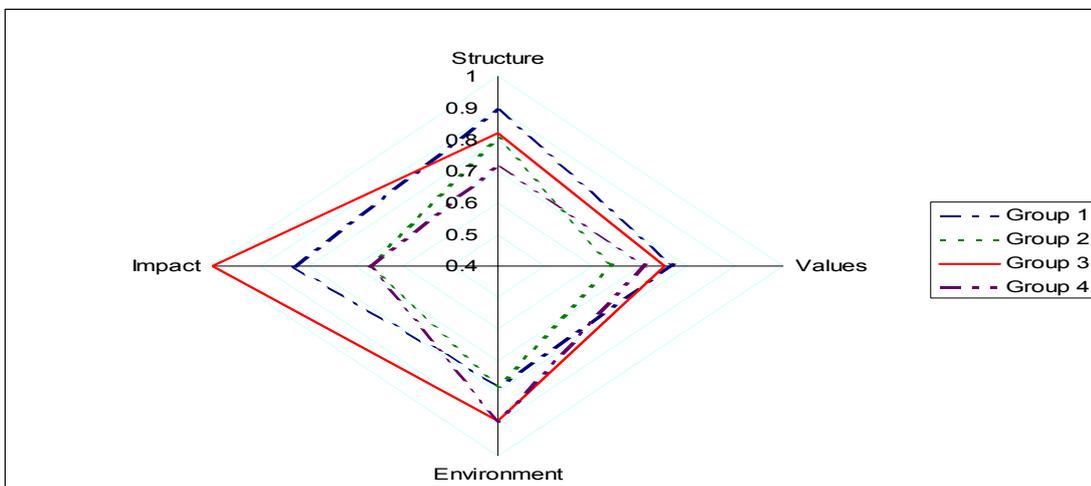
กราฟที่ 9.1

แสดงลักษณะความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม ชุมชนปะอ่าว สัมพันธ์กับลักษณะประชาธิปไตยชุมชน

กราฟที่ 9.2

เปรียบเทียบกลุ่มต่างๆ ในขบวนการประชาสังคมชุมชนปะอ่าว ในรูป diamond

ตารางที่ 9.2

แสดงลักษณะความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม ชุมชนปะอาว

สัมพันธ์กับลักษณะประชาธิปไตยชุมชน

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแก่นำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม
1. ในส่วนของโครงสร้าง (structure) ประกอบด้วย	1.1.1 มีวัตถุประสงค์/เป้าหมายของกลุ่ม	1	2	3	4
1.1 โครงสร้าง/วัตถุประสงค์/เป้าหมายของกลุ่ม	1.1.2 มีแผนงาน/โครงการในปี 2548 ของกลุ่ม	1	1	1	1
	1.1.3 มีกรรมการ สมาชิก สำนักงาน มีคนทำงาน มีการแบ่งงานความรับผิดชอบของกรรมการ อาทิจานาบริหาร งานการเงิน บัญชี งานโครงการ อื่น ๆ	1	1	1	1
1.2 การศึกษาบุคคลิกลักษณะผู้นำ/สมาชิก (actors)	1.2.1 มีคุณธรรมแบบพลเมือง (civic virtue)*	5	5	5	3
	1.2.2 การยอมรับความแตกต่าง*	3	3	3	1
	1.2.3 มีสำนักสาธารณะ/สำนักทางการเมือง*	4	3	4	3
	1.2.4 ความเป็นประชาธิปไตย*	2	2	2	2
1.3 การประสานงานการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร	1.3.1 การประชุมกลุ่ม ประชุมกรรมการ/สมาชิก	2	1	1	2
	1.3.2 การรายงานผลการทำงานต่อสมาชิก/ชุมชน	1	1	1	1
	1.3.3 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่แบ่งหน้าที่กันทำงาน	1	1	1	1
1.4 การทำกิจกรรมและการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน	1.4.1 กลุ่มได้ทำกิจกรรมในรอบปีที่ผ่านมา	1	1	1	1
	1.4.2 การร่วมของสมาชิกในการทำกิจกรรมกลุ่ม	1	1	1	1
	1.4.3 จำนวนมาก/น้อยของสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมของกลุ่ม	3	1	3	2
	1.4.4 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่วางแผนว่า ใ้แต่ละปีมีแผนการจะทำอะไรบ้าง	1	1	x	1
1.5 ทุนทรัพยากรขององค์กร การสนับสนุนช่วยเหลือจากภายนอก	1.5.1 มีแหล่งทรัพยากร (เช่น เงิน อุปกรณ์ อาหาร แรงงาน การช่วยเหลือในการประสานติดต่อแหล่งทุนอื่น ๆ เป็นต้น) ที่สนับสนุนกลุ่ม	1	1	1	1
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 35 คะแนน)	31 (.89)	28 (.80)	28 (.82)	25 (.71)

ตารางที่ 9.2 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม
2. ใน ส่วน คุณ ค่า (values) ขององค์กร ประกอบด้วย	2.1.1 จำนวนมาก/น้อยสมาชิกที่ร่วมประชุมกลุ่ม	1	2	3	4
2.1 ความเป็นประชาธิปไตย	2.1.2 ถ้าประธานพูดในสิ่งที่สมาชิกไม่เห็นด้วย สมาชิกจะไม่พูดค้านในที่ประชุม แต่จะไปพูดนอกที่ประชุม หรือซุบซิบในที่ประชุมและไม่ฟังประธาน	4	2	4	2
	2.1.3 ประธานมักรีบตัดสินใจสรุปความเห็นในที่ประชุม โดยไม่ค่อยรับฟังเสียงของสมาชิก	0	0	0	0
	2.1.4 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่ท่านคิดว่ามีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด	1	0	1	1
		x	1	x	1
2.2 ความโปร่งใส (transparency)	2.2.1 รายงานการเงินต่อสมาชิก/ชุมชน	1	1	1	1
	2.2.2 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่รายงานการทำงาน การเงินต่อสมาชิก	1	1	x	1
2.3 ความมีน้ำใจ เมตตาากรุณา (compassion)	2.3.1 ผู้นำ/ประธานกลุ่ม/หัวหน้ากลุ่ม/กรรมการกลุ่ม มักคอยช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มที่เดือดร้อน	1	1	1	1
2.4 ความไว้วางใจ เชื่อมั่นต่อกัน (social trust)	2.4.1 เวลาที่มีกิจกรรมของกลุ่มในชุมชน ส่วนใหญ่ กรรมการเป็นคนทำ	0	0	0	1
	2.4.2 มีกิจกรรมของกลุ่มที่สมาชิกมักเข้าร่วม	1	1	1	1
2.5 ความสามารถในการทำงานรวมหมู่ (collectivism)	2.5.1 การทำงานใดๆประธานกลุ่ม/หัวหน้ากลุ่มมักเป็นคนบอกให้ไปทำ	0	1	0	0
	2.5.2 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่สมาชิกมักมาร่วมงานแบ่งงานช่วยกันทำ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ	1	1	1	1
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 14 คะแนน)	10 (.77)	9 (.64)	9 (.75)	10 (.71)

ตารางที่ 9.2 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4
3. ในส่วนสภาพแวดล้อมในชุมชน (environment) คือ					
ทุนทางสังคมประกอบด้วย					
3.1 ความไว้วางใจ (trust)	3.1.1 เมื่อมีปัญหาขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้งกันในชุมชน มีผู้ที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาคือ	1	2	3	4
	3.1.2 มีผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพเกรงอกเกรงใจอย่างมาก	1	1	1	1
3.2 ค่านิยมที่ดี (value) บรรทัดฐานทางสังคม (norms) คุณธรรม จริยธรรม	3.2.1 มีแบบแผน ธรรมเนียมการปฏิบัติ กฎ กติกาดั้งเดิม (ตย. การไม่โกหก การไม่เผชิญหน้ากัน เป็นต้น) ที่ชุมชนยังรักษาไว้	1	1	1	1
	3.2.2 มีวัฒนธรรมประเพณี (ตย.งานทำบุญในโอกาสต่างๆ งานประเพณีของท้องถิ่น เป็นต้น) ที่ชุมชนยังรักษาไว้	1	1	1	1
3.3 ทุน-ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	3.3.1 มีภูมิปัญญา (ตย.การทอผ้า ยาสมุนไพรดีเลิศ เป็นต้น) ของชุมชนที่มีอยู่	1	1	1	1
	3.3.2 มีทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (ตย. ป่าชุมชนสมุนไพร เป็นต้น) ที่มีอยู่ในชุมชน	1	1	1	1
3.4 ความสัมพันธ์กับรัฐ	3.4.1 มีหน่วยงานรัฐ ที่สนับสนุนช่วยเหลือชุมชน	1	0	1	1
3.5 ความสัมพันธ์กับองค์กรเอกชน	3.5.1 องค์กรเอกชน ที่สนับสนุนช่วยเหลือชุมชน	0	1	1	0
3.6 ความสัมพันธ์กับพรรคการเมือง	3.6.1 มีนักการเมือง/พรรคการเมือง ที่สนับสนุนช่วยเหลือชุมชน	0	0	0	0
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 9 คะแนน)	7 (.78)	7 (.78)	8 (.89)	8 (.89)

ตารางที่ 9.2 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแก่นำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของชนวนภาคประชาสังคม			
		กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม
4. ในส่วนผลงานที่สร้างผลกระทบ (impact) ประกอบด้วย	4.1.1 มีผลงานกลุ่มที่ช่วยทำให้ชุมชนพัฒนาดีขึ้น				
	4.1.2 มีกลุ่มที่ท่านคิดว่าสามารถทำงานได้ผลอย่างมากในชุมชน	1	2	3	4
	4.1.3 มีกิจกรรมกลุ่มที่หน่วยงานภายนอกยอมรับ และทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในชุมชน.	1	1	1	1
	4.1.4 มีกิจกรรมของกลุ่มที่ได้รับรางวัล	1	1	1	1
	4.1.5 มีกิจกรรมกลุ่มที่ได้รับสนับสนุน จาก อบต.	1	1	1	1
	4.1.6 กลุ่มสามารถมีอิทธิพลหรือมีบทบาทต่อการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายและทิศทางในการพัฒนาของ อบต. ในการทำงานให้ชุมชน	0	0	1	0
4.1 การได้รับการยอมรับจากชุมชน/สังคม และ ทำงานสนองตอบความต้องการของชุมชน	1	0	1	0	
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 6 คะแนน)	5(.83)	4(.67)	6(1)	4(.67)

หมายเหตุ : กลุ่มที่ 1 : ออมทรัพย์ กลุ่มที่ 2 : กองทุนพัฒนาร้านค้า กลุ่มที่ 3 : ป่าชุมชน กลุ่มที่ 4 : ทอผ้า

1.2.1 คุณธรรมแบบพลเมือง (civic virtue) : (1) ถ้าเห็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องเกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำ/กรรมการกลุ่มจะเข้าไปห้ามปรามไม่ให้ทำ หรือเข้าไปพูดคุยให้มีการแก้ไข (2) ถ้าใครมีเรื่องเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือ ผู้นำ/กรรมการกลุ่มจะช่วยคน ๆ นั้นทันที แม้ว่าจะไม่รู้จักกันมาก่อน หรือคนนั้นจะทำไม่ดีกับผู้นำ/กรรมการกลุ่มมาก่อน (3) ถ้าเจ้าหน้าที่รัฐทำไม่ถูกต้อง หรือทำไม่ได้ ผู้นำ/กรรมการกลุ่มจะริเริ่มเสียเอง ไม่รอให้เจ้าหน้าที่รัฐมาทำ (4) ผู้นำ/กรรมการกลุ่มเคยเป็นผู้ริเริ่มทำสิ่งที่คนในชุมชนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชน โดยสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีผู้ใดในชุมชนทำมาก่อน (5) ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม เมื่อรับปากที่จะทำงานอะไร มักพยายามผลักดันทำให้งานนั้นสำเร็จ โดยพยายามแก้ปัญหาอุปสรรคด้วยตนเอง (6) ถ้าจะมีผู้ใดได้ประโยชน์ส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ จากโครงการของชุมชน ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม จะปล่อยให้ไปบ้าง ถือเป็นสินน้ำใจ (7) เมื่อผู้นำ/กรรมการกลุ่มให้สัญญาใครไว้แล้ว ต้องพยายามรักษาสัญญาที่ให้ไว้ แต่ถ้าเกิดลืมไม่ตั้งใจรักษาสัญญาที่ให้ไว้ ก็ไม่เป็นไร

1.2.2 การยอมรับความแตกต่าง (openness) (1) ใครพูดหรือทำอะไรที่ผู้นำ/กรรมการกลุ่มไม่เห็นด้วย ผู้นำ/กรรมการกลุ่มจะได้แย้งทันที (2) ใครพูดหรือทำอะไรที่ผู้นำ/กรรมการกลุ่มไม่เห็นด้วย แต่ฟังดูมีเหตุผลดี ผู้นำ/กรรมการกลุ่มก็พร้อมจะเชื่อฟัง หรือทำตาม แม้จะไม่เห็นด้วยก็ตาม (3) ผู้นำ/กรรมการกลุ่มเคยพูดคัดค้านผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. ในสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย

1.2.3 สำนึกสาธารณะ/สำนึกทางการเมือง (1) ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม มักติดตามฟังข่าวคราวที่เกี่ยวกับการเมือง (2) ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม ชอบไปฟังนักการเมืองหาเสียง (3) ผู้ใหญ่บ้าน/หัวหน้าคณะผู้นำ/กรรมการกลุ่ม มักเป็นผู้บอกให้ชาวบ้านเลือกคนที่ตนเองต้องการให้ได้รับเลือกตั้ง (4) เวลาช่วยงานของชุมชน ผู้นำ/กรรมการกลุ่มไม่เคยเรียกร้องสิ่งตอบแทนใด ๆ

1.2.4 ความเป็นประชาธิปไตย (1) ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม น่าจะรับฟังคนที่พูดจาไม่เข้าหูเรา เพราะเขามีเหตุผล (2) ถ้าผู้นำ/กรรมการกลุ่ม มีโอกาส มักจะเลือกให้ของกับคนที่ยกย่องชมเชยผู้นำ/กรรมการกลุ่ม หรือที่มีความชอบพอเป็นพิเศษ

ตารางที่ 9.2 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม
5. ลักษณะ ประชาธิปไตยชุมชน	5.1.1 ในชุมชนของท่าน นักการเมืองที่ต้องการ ได้รับเลือกตั้ง ต้องให้ความช่วยเหลือชุมชนทุก เรื่องที่คนในชุมชนต้องการ	1	2	3	4
5.1 ประชาธิปไตย แบบตัวแทน (representative democracy)	5.1.2 ในชุมชนของท่าน การตอบแทนด้วยการ ลงคะแนนเลือกนักการเมืองที่ให้อำนาจ หรือให้ความ ช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องปกติ	0	0	0	0
	5.1.3 มีสิ่งทีนักการเมืองได้ช่วยเหลือชุมชน	0	0	0	0
	5.1.4 คนในชุมชนเห็นว่า การที่ผู้แทนช่วยให้ ลูกหลานเข้าโรงเรียน มีงานทำ ช่วยงานศพ งานวัด งานผ่าป่า ฯลฯ เป็นการทำหน้าที่ของผู้แทนที่ดี	1	1	1	1
	5.1.5 คนในชุมชนเห็นว่า ถ้าไม่มีผู้แทน ชุมชนจะไม่สามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง	0	0	0	0
	5.1.6 คนในชุมชนเห็นว่า ถ้าไม่มีหน่วยงาน ของรัฐมาช่วยเหลือดูแล ชุมชนจะไม่สามารถ พัฒนา หรือแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง	1	1	1	0
	5.1.7 คนในชุมชนเห็นว่า ผู้แทน (ส.ส.) ที่มีอยู่ ขณะนี้ รู้ถึงความต้องการของคนในชุมชนอย่างดี	1	1	1	1
	5.1.8 โดยทั่วไป คนในชุมชนเห็นว่า ผู้แทน (ส.จ.) ที่มีอยู่ขณะนี้ รู้ถึงความต้องการของคน ในชุมชนอย่างดี	1	1	1	1
	5.1.9 โดยทั่วไป คนในชุมชนเห็นว่าผู้แทน (ส.อบต.) ที่มีอยู่ในชุมชน รู้ถึงความต้องการ ของคนในชุมชนอย่างดี	1	1	1	1

ตารางที่ 9.2 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแก่นำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4
	5.1.10 จำนวนคนมาก/น้อยในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง อาทิ ไปฟังปราศรัยหาเสียง เป็นสมาชิกพรรคการเมือง ทำงานเป็นอาสาสมัครให้พรรคการเมือง ติดตามข่าวสารทางการเมือง ฟังการถ่ายทอดการอภิปรายในสภา เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง (เลือกตั้งท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ส.อบต. นายก อบต. สจ.) ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง วิพากษ์วิจารณ์การเมือง ในวงเพื่อนฝูง	23	24	23	20
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 42 คะแนน)	28 (.67)	29 (.69)	28 (.67)	24 (.57)
5.2	5.2.1 คนในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมวางแผนการพัฒนาชุมชนเอง	1	1	1	1
ประชาธิปไตย	5.2.2 คนในชุมชนเคยริเริ่มพัฒนาชุมชนเอง	1	1	1	1
แบบมีส่วนร่วม	5.2.3 เวลามีปัญหา คนในชุมชนมักแก้ปัญหาในชุมชนด้วยตนเอง มากกว่าจะพึ่งคนภายนอก	1	1	1	1
(participatory democracy)	5.2.4 จำนวนคนมาก/น้อยที่ร่วมประชุมหมู่บ้าน	4	0	0	4
	5.2.5 จำนวนคนมาก/น้อยที่ร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน	4	4	4	4
	5.2.6 จำนวนคนมาก/น้อยที่ร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้าน	2	2	2	4
	5.2.7 ในการทำงานของ อบต. คนในชุมชนมักติดตามดูการทำงานและมีข้อเสนอแนะปรับปรุงการทำงานของอบต.	1	1	1	1
	5.2.8 เมื่อคนในชุมชนพบเห็นสิ่งผิดปกติในการทำงานของ อบต. มักจะบ่นว่าวิจารณ์ไปต่าง ๆ นานา แต่ไม่ได้ทำอะไร เพื่อให้อบต. ชี้แจงแก้ไข	0	0	0	1
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 17 คะแนน)	14 (.82)	10 (.59)	10 (.59)	17 (1)

ตารางที่ 9.2 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม	กลุ่ม
5.3 ประชาธิปไตย แบบถกเถียงเรียนรู้ (deliberative democracy)	5.3.1 คนในชุมชนมักถกเถียงแลกเปลี่ยนกัน ก่อนตัดสินใจว่าจะทำโครงการพัฒนาอะไรใน ชุมชน	1	2	3	4
	5.3.2 โดยทั่วไป ในการประชุมใดๆ ประธาน ในที่ประชุม มักจะเป็นผู้พูดให้ข้อมูล และให้ สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น	1	1	1	1
	5.3.3 ในการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมที่ไม่เห็น ด้วยกับประธาน จะแสดงความคิดเห็นอย่าง กว้างขวาง	1	1	1	1
	5.3.4 ในการหาข้อสรุปในที่ประชุม ที่ประชุม จะเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นจน ทุกคนพอใจก่อนลงมติตัดสินใจ	1	1	1	1
	5.3.5 ในที่ประชุม สมาชิกมักเห็นคล้อยไปตาม ความเห็นของประธาน/ผู้นำ/กรรมการมากกว่า สมาชิกอื่น ๆ ในที่ประชุม	1	1	1	1
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 5 คะแนน)	5(1)	5(1)	5(1)	5(1)

